

Frazemi u Hrvatskome listu

Šipek, Anja

Master's thesis / Diplomski rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:795077>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-09**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

ANJA ŠIPEK

FRAZEMI U HRVATSKOME LISTU
Diplomski rad

Pula, listopad 2022.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Filozofski fakultet

ANJA ŠIPEK

FRAZEMI U HRVATSKOME LISTU

Diplomski rad

JMBAG: 0303076746, **redoviti student**

Studijski smjer: Hrvatski jezik i književnost

Kolegij: Leksikologija hrvatskoga standardnog jezika

Znanstveno područje: Humanističke znanosti

Znanstveno polje: Filologija

Znanstvena grana: Kroatistika

Mentorica: doc. dr. sc. Vanessa Vitković Marčeta

Sumentorica: doc. dr. sc. Teodora Fonović Cvijanović

Pula, listopad 2022.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisana **Anja Šipek**, kandidat za magistra **Hrvatskoga jezika i književnosti** ovime izjavljujem da je ovaj Diplomski rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Diplomskog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, **27. listopada 2022.** godine

IZJAVA
o korištenju autorskog djela

Ja, **Anja Šipek** dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj diplomski rad pod nazivom **Frazemi u Hrvatskome listu** koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu s Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, **27. listopada 2022.** (datum)

Potpis

Sadržaj

1. Uvod.....	1
2. Frazeologija	2
2.1 Klasifikacija frazema.....	3
2.1.1 Klasifikacija s obzirom na podrijetlo frazema	4
2.1.2 Klasifikacija s obzirom na somatske i zoonimske frazeme.....	7
2.1.3 Klasifikacija s obzirom na oblik frazema	9
2.1.4 Klasifikacija s obzirom na stil frazema	12
2.1.5 Problematika klasifikacije frazema.....	13
2.2 Struktura frazema	14
2.3 Sinonimija i frazemi	16
2.4 Pisanje velikoga i maloga slova u frazemima	18
2.5 Frazeološka terminologija.....	21
2.6 Razvoj hrvatske frazeologije.....	22
2.6.1 Posuđivanje elemenata iz stranih jezika i hrvatskih dijalekata	23
2.7 Frazeologija kao jezik kulture	24
2.8 Frazeologija u rječnicima	26
2.8.1 Hrvatski frazeološki rječnici	27
3. Korpus: <i>Hrvatski list</i>	32
3.1 Publicistički funkcionalni stil.....	34
4. Frazemi u <i>Hrvatskome listu</i>	36
4.1 Metodologija istraživanja	36
4.2 Istraživanje	36
5. Zaključak.....	84
6. Literatura.....	85
7. Popis slika.....	87
8. Popis tablica.....	88

Sažetak.....	89
Summary	90
Ključne riječi	91

1. Uvod

U radu se obrađuju frazemi iz novina *Hrvatski list*. Novine su izlazile od 1. srpnja 1915. do 18. prosinca 1918. u Istri te su između ostaloga pokazatelj razvoja i stanja hrvatskoga jezika u Istri toga doba.

U uvodnome dijelu rada navest će se osnovne činjenice o frazeologiji, od klasifikacije frazema i njezine problematike do vrste i strukture frazema. Nakon toga slijedi nekoliko riječi o razvoju hrvatske frazeologije, ali jednako tako i o njezinu značaju u drugim jezicima općenito. Na kraju prvoga, teorijskoga dijela rada govorit će se o frazeologiji u rječnicima te će se iznijeti podatci o hrvatskim frazeološkim rječnicima.

U središnjemu dijelu rada govorit će se o novinama *Hrvatski list* i o publicističkome funkcionalnom stilu. Najprije će se navesti osnovne informacije o *Hrvatskome listu* dok će se u drugome dijelu iznijeti bitne karakteristike navedenoga stila.

U završnome dijelu prikazat će se tablica s dvjema klasifikacijama frazema u kojoj se nalaze frazemi pronađeni u *Hrvatskome listu* da bi se utvrdilo koje su vrste frazema zastupljene prema dvjema odabranim podjelama.

U zaključku će se na temelju dobivenih rezultata istraživanja potvrditi prethodno postavljene teze iz teorijskoga dijela rada.

Cilj je rada na temelju istraživanja i analiziranja prikupljenih frazema pronađenih u novinama *Hrvatski list* te uporabom *Hrvatskoga frazeološkoga rječnika* i popisa frazema Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje dokazati da su navedeni frazemi i dalje u svakodnevnoj upotrebi, a na kraju i do kojih je modifikacija i u kolikoj mjeri došlo tijekom vremena.

2. Frazeologija

Frazeologija je znanstvena disciplina, odnosno dio lingvistike u kojemu se proučavaju i opisuju frazemi ili frazeologizmi, tj. ustaljeni višečlani izrazi u jeziku koji se u govoru reproduciraju kao cjelina i kod kojih značenje nije zbroj značenja pojedinih sastavnica, npr. *jabuka razdora, baciti koplje u trnje, ići grlom u jagode, prevesti žedna preko vode* i sl. (*Hrvatska enciklopedija*) Rikard Simeon (1969: 374) navodi da je frazeologija *nauka* o osobitim uzrečicama nekoga jezika odnosno skup ili upotrebljavanje osobitih izraza.

U knjizi *Hrvatski frazemi od glave do pete* Barbara Kovačević (2012: 3) ističe da se u domaćoj suvremenoj jezikoslovnoj literaturi može naići na različit pogled frazeologije kao jezikoslovne discipline. Ona se vrlo često prikazuje kao samostalna jezikoslovna disciplina ili kao relativno samostalna jezikoslovna disciplina u bliskoj vezi s leksikologijom.

Naziv frazeologija ima dvojako značenje. Prvo označava jezikoslovnu disciplinu koja se bavi proučavanjem ustaljenih izraza čvrste strukture (frazemi) i koja se u drugoj polovici 20. stoljeća razvila u samostalnu disciplinu, ali je zbog prirode predmeta i metoda istraživanja ostala povezana s leksikologijom. Drugo značenje odnosi se na to da se frazeologijom imenuje ukupnost frazema jednoga jezika, koji su raspoređeni prema različitim kriterijima, a isto tako i pojedinih pisaca koji pak pripadaju odgovarajućemu jezičnome krugu. (Kovačević 2012: 3)

Samostalnost frazeologije kao zasebne jezikoslovne discipline danas više nije upitna, no susrećemo se s problemom oko naziva temeljne frazeološke jedinice koji proizlazi iz nepostojanja jedinstvenih kriterija za određenje navedene jedinice. Nerijetka znanstvena previranja o osnovnoj frazeološkoj jedinici zasnovana na različitim autorskom pristupu dovela su do supostojanja većega broja naziva za osnovnu jedinicu frazeologije. Odsustvo jedinstvenoga nazivlja potvrđuje višeslojnost promatranoga problema, osciliranje u odnosu na tipologiju jezika i davanje naglasaka jezikoslovaca na jedno od temeljnih svojstava frazema. (Kovačević 2012: 5)

Simeon (1969: 374) pojašnjava da je frazem ustaljena ili frazeološka sveza, frazeološka jedinica. To je skupina riječi kojoj se značenje razlikuje od značenja koje

bi moglo biti u zbroju značenja riječi koje čine frazem. U slobodnoj svezi riječi i dalje svaka pojedinačna sastavnica ima vlastito značenje te je ukupno značenje zapravo zbroj, npr. „desna ruka“ što označava ruku na desnoj strani tijela. U frazeološkoj svezi (frazemu) to nije tako te se one upotrebljavaju kao cjeline sa svojim značenjima, npr. *desna ruka* što označava „važnoga pomagatelja, oslonac“. (*Proleksis enciklopedija*)

Antica Menac (2007: 9) iznosi kako sveze riječi nastaju na način da se pojedina riječ povezuje s drugim riječima. Riječi koje čine svezu njezine su sastavnice ili komponente, koje su povezane međusobno različitim oblicima gramatičkoga slaganja. One se mogu slagati u nekoj od gramatičkih kategorija (u rodu, broju, padežu, licu) ili pak jedna sastavnica (glavna riječ u svezi) može zahtijevati određeni oblik druge sastavnice (ovisne riječi u svezi), a slaganje može izostati, što svezu na vlastiti način jednako tako određuje.

Prema značenju sveze mogu biti slobodne i frazeološke. Kod slobodnih sveza svaka sastavnica zadržava svoje značenje pa time značenje cijele sveze predstavlja zbroj tj. kombinaciju tih pojedinačnih značenja. Navedene se sveze stvaraju u govornome procesu na način da govornik slobodno bira sastavnice svojih sveza prema značenju koje svezi želi dati. S druge strane, kod frazeoloških sveza dolazi do promjene odnosno gubitka značenja svih ili nekih sastavnica (bar jedne od njih) pa značenje cijele sveze ne proistječe iz značenja pojedinih sastavnica. Navedene se sveze koriste kao gotove, cjelovite jedinice na način da ne nastaju u govornome procesu nego su govorniku unaprijed poznate, ujedno i zadane jer on ne bira sastavnice nego gotovu svezu. (Menac 2007: 9)

2.1 Klasifikacija frazema

Frazeologiju jednoga jezika čine izrazi čvrsto vezane strukture, nastali na različite načine i pridošli iz različitih izvora, a svi zajedno na određen način ocrtavaju i oslikavaju oblik mišljenja, odnos prema stvarnosti, povijesna sjećanja, povezanost sa svijetom oko sebe i još brojne stvari koje su karakteristične za jednu jezičnu zajednicu. (Menac 2007: 15)

Frazemi se mogu klasificirati s obzirom na: podrijetlo frazema, somatske i zoonimske frazeme, oblik frazema i stil frazema.

2.1.1 Klasifikacija s obzirom na podrijetlo frazema

Frazemi se s obzirom na podrijetlo mogu podijeliti na: nacionalne frazeme, frazeme stranoga nacionalnog karaktera, općeeuropske frazeme (biblijski frazemi / frazemi kršćanskoga karaktera, frazemi motivirani mitološkim / povijesnim ličnostima / događajima, izreke poznatih ličnosti, frazemi općega značenja, noviji frazemi) (Turk 1994: 40 – 42), sportske frazeme, frazeme iz književnih djela i frazeme vezane uz različite ljudske djelatnosti. (Sjedi 5)

Kada se govori o podrijetlu frazema, onda se misli na jezik u kojemu je određeni frazem nastao u okrilju jezika u kojemu se upotrebljavaju i takve frazeme nazivamo nacionalnim frazemima te su vrlo važan element za izricanje niza specifičnih značenja. Treba naglasiti da su takvi frazemi slikoviti i originalni, najčešće temeljeni na folklornim i drugim nacionalnim motivima te pružaju brojne informacije o narodu iz kojega su proizašli. Navedeni se frazemi prenose, često u nepromijenjenome obliku, s koljena na koljeno i u drugim narodima nemaju važnost jer su u većini slučajeva nerazumljivi i neprevodljivi, npr. u hrvatskome jeziku: *trice i kućine*, *i mirna Bosna*, *na vrbi svirala*, *praviti se Englez*, *ni rod ni pomoz Bog* i dr. (Menac 2007: 109)

Nacionalni su frazemi specifični i po tome što se ne mogu prevesti na drugi jezik te su karakteristični za svaki jezik i dio su općega frazeološkog fonda nekoga jezika, npr. *mnogo je vode proteklo Savom*, *ni kriv ni dužan*, *ispraviti krivu Drinu*, *za Kulina bana*, *i mirna Bosna* (hrv.); *take it easy* (eng. „samo polako“); *c'est la vie* (franc. „takav je život“); *deja vu* (franc. „već viđeno“). Važno je naglasiti kako je posebnost takvih frazema to što se ona očituje u tome što se na temelju njihovih sastavnica često ne može anticipirati značenje cjeline. Takvi su frazemi nacionalni, motivacijski neprozirni, npr. *pozvati crnu Maricu*, *Zvonimirova baština*, *nemati blage veze*, *nemati tri čiste u glavi* i sl. (Turk 1994: 38)

Frazemi stranoga nacionalnog karaktera potaknuti su određenom povijesnom činjenicom te su prevedeni i prošireni u mnogim jezicima, npr. *Bartolomejska noć*

(„krvoproliće, pokolj“), *Pirova pobjeda* („pobjeda s mnogo žrtava“), *Potemkinova sela* („obmana, prazan sjaj, lažne činjenice“), *Buridanov magarac* („neodlučna osoba razapeta željama“), *Kolumbovo jaje* („lako rješiva zamršena stvar“) itd. Navedeni frazemi pokazuju prodor nacionalnih frazema u druge jezike. (Turk 1994: 38)

Menac (1972: 10) navodi kako frazemi različita podrijetla čine međunarodnu frazeologiju.

„Strani se frazemi primaju u izravnom (neprevedenom) i u kalkiranom (prevedenom) obliku. Neprevedeni frazemi, osim što se izgovorno više ili manje prilagođavaju, ostaju neizmijenjeni, a realizacija im se ograničava uglavnom na neka funkcionalno-stilistička područja. (...) Češći su međunarodni frazemi koji u drugi jezik ulaze kalkiranjem. Kada je riječ o kalkiranju frazema, potrebno je utvrditi opće pretpostavke za kalkiranje, a to su: semantička podudarnost u jeziku primaocu i pretpostavljenom jeziku davaocu, potpuna ili bar velika podudarnost u izrazu obaju jezika, kulturno-povijesne mogućnosti preuzimanja, zatim jezik davalac, ali i jezik posrednik.“ (Turk 1994: 39)

Posuđeni frazemi su u većoj ili manjoj mjeri ili pak nimalo, ili sasvim, prilagođeni jeziku koji ih je posudio. Važno je navesti da se frazemi iz jednoga jezika (jezika davaoca) posuđuju u drugi (jezik primalac) na dva temeljna načina. Jedan se način sastoji u izravnome besprijevodnom prenošenju, a drugi u potpunome ili djelomičnome kalkiranju. Prvim se načinom elementi pojedinoga jezičnog sustava bez ikakvih promjena prenose u drugi. U sustavu jezika primaoca, oni ne preuzimaju njegove gramatičke osobine već ostaju stranim elementom. Ono što se može prilagoditi jeziku primaocu je izgovor koji se više ili manje adaptira njegovome glasovnomu sustavu. (Menac 2007: 110)

U takvim situacijama navedeni su strani izrazi ograničeni na točno određene jezične stilove. Drugi je način na koji se mogu posuđivati frazeološki izrazi kalkiranje odnosno prevođenje. Kalkiranje se dijeli na potpuno i djelomično (polukalkovi). Potpuno kalkiranje nastaje kada se svi elementi frazeološkoga izraza prevedu na jezik primalac, ali treba naglasiti kako stupanj te potpunosti nije formalno uvijek isti. On je veći u slučaju da se u jeziku primaocu uzimaju iste vrste riječi i gramatički oblici kao i u jeziku davaocu (Šanski naziva takve kalkove točnim frazeološkim kalkovima). Velik stupanj potpunosti kalkiranja pronalazimo u frazeološkome izrazu istoga

semantičkoga kruga, ali s različitim odnosom subjekta i objekta radnje, npr. „primiti izazov“ prema francuskome izrazu *ramasser (relever) le gant*. (Menac 2007: 111)

Manji stupanj kalkiranja prisutan je kod upotrebljavanja druge vrste riječi ili drugoga gramatičkoga oblika riječi ili se pak određena riječ nadoda ili oduzme, ili se promijene druga manja odstupanja od izvornoga oblika. Djelomično kalkiranje postiže se kada se jedan dio frazema kalkira odnosno prevodi na jezik primaoca, a drugi se iz jezika davaoca preuzima u manjoj ili većoj mjeri u nepromijenjenome obliku tj. u obliku posuđenice. (Menac 2007: 112)

Općeeuropski frazemi su oni frazemi koji se u europskim jezicima pojavljuju s jednakim značenjem velikom strukturnom podudarnošću.

Frazemi biblijskoga podrijetla / kršćanskoga karaktera ustvari su međunarodni frazemi te ih ne ograničava određeni jezik i značenje je na svakome pojedinačnom jeziku jednako, npr. *od Adama i Eve* („od prapočetaka, vrlo davno“), *dolina suza* („ovaj svijet, život na zemlji“), *Judin poljubac* („izdaja“), *nevjerni Toma* („osoba koja u sve sumnja“), *nositi svoj križ* („(strpljivo) podnositi nevolje“), *prati ruke* („skidati odgovornost (poput Pilata)“), *zlatno tele* („lažni ideal“). (Turk 1994: 40 – 41)

Frazemi motivirani mitološkim / povijesnim ličnostima / događajima utemeljeni su na antičkim pričama i mitovima, a jednako tako i povijesnim događajima, npr. *Ahilova peta* („slaba strana nečega“), *Gordijski čvor* („jako zamršena stvar“), *Pandorina kutija* („skrivena nevolje koje mogu naglo izbiti na površinu, izvor svih zala“), *Sizifov posao* („uzaludan posao“).¹ (Turk 1994: 41)

Izreke poznatih ličnosti s univerzalnom i u određenim okolnostima primjenjivom porukom, npr. *biti ili ne biti* („bit, srž, najvažnija (presudna) stvar, pitanje opstanka“) – William Shakespeare, *kocka je bačena* („donesena je odluka“) – Cezar, *vrijeme je novac* – Benjamin Franklin. (Turk 1994: 40 – 42)

Frazemi s općim značenjem koji su potvrđeni u europskim jezicima, ali im zasad nije utvrđeno ishodište: jezik i tekst u kojemu su nastali, npr. *imati u krvi* („prirođeno je *komu što*, u navici je *komu što*, ušlo je u naviku *komu što*“) i *probiti led* („početi/počinjati nešto novo, postići/postizati prvi uspjeh, prvi učiniti *što*, promijeniti/mijenjati ustaljenu praksu“). (Turk 1994: 42)

¹ vidi: str. 18.

Noviji frazemi, posebno u politici i ekonomiji, brzo se šire sredstvima javnoga priopćavanja i kalkiraju. Poznato je iz kojega su jezika proizišli i tko je njihov tvorac tj. osoba koja ih je prvi put upotrijebila, npr. *crno tržište*, *državni udar*, *odljev mozgova*, *pranje mozgova*, *viša sila*, *željezna zavjesa* itd. (Turk 1994: 42)

Sportski frazemi su frazemi koji proizlaze iz različitih sportova te su svoju uporabu pronašli u svakodnevnoj komunikaciji, čak i kod govornika kojima sport nije blizak, npr. *crveni karton*, *nizak udarac*, *ispod pojasa*, *peta osobna* i sl. (Sjedi 5)

Frazemi iz književnih djela su frazemi koje je osmislio sam pisac i čitanjem djela te njegovom analizom takvi su frazemi postali dijelom svakodnevne komunikacije, npr. *posljednji Mohikanac* (*Posljednji Mohikanac*, film), *borba s vjetrenjačama* (*Don Quijote*, Miguel de Cervantes) itd. (Sjedi 5)

Frazemi vezani za različite ljudske djelatnosti su raznovrsni i brojni, a neki od njih su: *biti prva violina* (glazba), *ponoviti nešto iks puta*, *gledati (što) kroz prizmu* (matematika), *izazvati lančanu reakciju* (kemija) i sl. (Sjedi 5)

2.1.2 Klasifikacija s obzirom na somatske i zoonimske frazeme

Somatski frazemi su oni frazemi koji za barem jednu svoju sastavnicu imaju dio tijela. Ti frazemi sačinjavaju jednu od najbrojnijih skupina frazema u velikome broju jezika, a njihovo proučavanje može poboljšati razumijevanje i uspostavu odnosa između kognicije, kulture i jezika. Određenju skupine somatskih frazema, frazeolozi pristupaju na različite načine. S jedne strane određeni broj frazeologa smatra da somatskim frazemima pripadaju samo oni frazemi koji za sastavnicu imaju dio ljudskoga tijela, dok s druge strane određeni broj frazeologa u somatsku frazeologiju uključuju i one frazeme koji za svoju sastavnicu imaju dio životinjskoga tijela. Treba napomenuti, da neki pri određivanju skupine isključuju unutarnje organe odnosno one koji se ne nalaze na površini ljudskoga tijela koji nisu vidljivi na živome ljudskome tijelu, a drugi pak unutar somatske skupine obrađuju i frazeme koji za sastavnice imaju dušu i um. No, unatoč različitim pogledima u određivanju skupina somatskih frazema, svi se frazeolozi slažu da navedeni frazemi prikazuju čovjekove emocionalne i mentalne sposobnosti te različite postupke ljudi koji odražavaju ljudske

stavove prema unutarnjemu čovjekovu svijetu i naglašavaju ulogu tradicionalne simbolike pojedinih dijelova ljudskoga tijela. (Kovačević 2012: 16)

Somatski frazemi najčešće nastaju frazeologizacijom slobodnih skupova riječi ili sintagma, koji se zbog učestale metaforičnosti i uporabe počinju ostvarivati kao neslobodni i ustaljeni leksički spojevi ili sintagme, npr. *držati jezik za zubima*, *sklopiti oči*... Kod semantičke preoblake osnovno značenje nefrazeologizirane sintagme, motivirano leksičkim značenjem njezinih sastavnica, postaje specifičan znak, ekspresivan naziv za koju pojavu, djelatnost, situaciju. Prijenos značenja nastoji biti motiviran na osnovi sličnosti opisanih radnji, ponašanja i dr., a nakon toga na osnovi kvalificiranja osobina i usporedbe. Navedeni frazemi nastali na taj način povezani su s pojavama u svakodnevnome životu, čovjekovom životnom sredinom, njegovim osjećajima i razmišljanjima. Brojni somatski frazemi motivirani su gestama i mimikom koji su ogledalo govora čovjekova tijela. Što se tiče somatskih frazema koji se temelje na gestama, bitno je naglasiti da oni frazemi imaju dvostruke denotate (konkretan i apstraktan), pripadaju prajeziku i kulturološki su ovisni. Proučavajući hrvatski jezik, može se naići i na one kolokacije u čijoj su pozadini geste koje nisu prošle procese frazeologizacije pa iz toga razloga nisu uvrštene u korpus somatskih frazema, npr. *dignuti ruke* („predati se“), *lomiti ruke* („očajavati“), *odmahnuti glavom* („nemati interesa“), *slegnuti ramenima* („ne znati“). Stoga, oni imaju isključivo neverbalnu potvrdu. Njihova su značenja različita od kulture do kulture, te jednako tako i zastupljenost u frazeološkome fondu jezika s obzirom na to jesu li prošle procese frazeologizacije. Može se zaključiti da se izrazi koji još uvijek samo opisuju radnju i oslanjaju se na govor tijela tj. zahtijevaju pri opisu izvršenje određenoga pokreta ne mogu smatrati frazemima. (Kovačević 2012: 17 – 18)

Zoonimski frazemi su frazemi čija je sastavnica određena vrsta životinje. (Barčot 2014: 9) Neki od takvih frazema su: *ljut kao ris*, *umoran kao pas*, *slagati se kao pas i mačka*, *imati jezik kao krava rep*, *osjećati se kao riba u vodi*, *kao ćorava kokoš*, *pojeo vuk magarca*, *morski vuk*, *mačji kašalj*, *mačak u vreći*, *u tom grmu leži zec* i sl.

2.1.3 Klasifikacija s obzirom na oblik frazema

Prema riječima Antice Menac (2007: 17), kada se govori o obliku frazema, onda se on promatra s aspekta njegova oblika i što taj oblik sam po sebi predstavlja, a to se dijeli na: *fonetsku riječ*, *skup riječi* ili *rečenicu*.

Fonetska riječ je sveza jedne samostalne i naglašene riječi i jedne (rjeđe dviju) nesamostalne i nenaglašene riječi (proklitike ili enklitike), koje zajedno tvore naglasnu cjelinu, npr. *bez daljnjega, ispod časti, iz inata, među nama, na brzinu, ni govora, od davnina, po domaću, preko noći, preko volje, za dlaku; ni u ludilu, ni u snu, ni za lijek, za po kući, za pod zub; časti mi, duše mi, poštenja mi, što ćemo; čast mi je, milo mi je*. (Menac 2007: 17) Ovdje treba naglasiti da je *proleksičnost* strukturalno obilježje te da se frazeolozi uglavnom slažu da je frazeološka jedinica leksička sveza najmanje dviju riječi tj. sastavnica. No, dio frazeologa smatra da te riječi prije svega moraju biti punoznačne, dok drugi smatraju kako *frazeološku jedinicu* čini i kombiniranje punoznačnice s nepunoznačnicom pri čemu moraju tvoriti jednu akcenatsku cjelinu. Matešić je u početku za donju granicu frazema postavio dvije punoznačne riječi, ali je poslije prihvatio kombinacije, dok Menac i Fink Arsovski nisu postavljale takve strukturne granice, tvrdeći da frazeme čine i *fonetske riječi*, ističući kako se i u njima mogu pronaći druga obilježja frazema. Što se tiče granica frazema, treba spomenuti da postoji donja granica koju čini *fonetska riječ* i gornja koju čini *frazemska rečenica*, a među njima su najbrojnije *frazemske sveze riječi*. (Filipović Petrović 2018: 55)

Skup riječi najčešći je oblik u kojemu se frazemi javljaju i predstavlja svezu dviju ili više samostalnih riječi uz pomoćne riječi ili bez njih. U takvim se skupovima ostvaruju različite sintaktičke sveze, koje se mogu klasificirati po tipu same sveze; po glavnoj riječi, po uporabi pomoćnih riječi itd. Sintaktičke sveze dijele se na neovisni i ovisni tip. Sveza neovisnoga tipa je ona kod koje se sastavnice povezuju neovisnim veznicima (sastavnim, suprotnim, rastavnim), npr. *živ i zdrav, kruh i sol, Sodoma i Gomora, luk i voda, uzduž i poprijeko, ognjem i mačem, kratko i jasno, ni pet ni šest, ni riba ni meso, nit(i) smrdi nit(i) miriše, sad ili nikad, ili Cezar ili ništa, prije ili poslije, sad ovdje sad ondje*. Sveza ovisnoga tipa dijeli se u tri kategorije. Prva je kategorija kongruencija ili sročnost, situacija kada se glavna i ovisna riječ u svezi podudaraju u rodu, broju i padežu, npr. *začarani krug, glavni zgoditak, plava krv, peta kolona, bojno polje, krokodilske suze, u svakom slučaju, iza božjih leđa, iz petnih žila*. Druga

je kategorija rekcija odnosno upravljanje, u njoj glavna riječ određuje u kojemu će obliku biti ovisna riječ pa ona može biti glagolska (*poželjeti dobrodošlicu, pružiti/pružati otpor, poremetiti/remetiti mir, skuhati kašu, otkriti/otkrivati Ameriku, obasuti/obasipati pažnjom, kovati u zvijezde, pasti/padati u zaborav, isisati iz prsta, plivati protiv struje*), imenička (*junak dana, otac obitelji, sile zla, znak pažnje, čovjek od riječi, kamen smutnje, put u život*) i pridjevska (*željan slave, pun sebe, zao do srži, gladan kruha, dobar u duši, kriv za sve*). Treća je kategorija pridruživanje kod koje je ovisna riječ nepromjenjiva ili se koristi isključivo u osnovnome obliku (*krivo gledati, biti protiv, mirno spavati, daleko dotjerati, ići kući pjevajući, ne dati se krstiti, dati se moliti*). (Menac 2007: 18)

Osim navedenih oblika frazema, frazemi mogu i po obliku odgovarati i rečenici. Tu se govori o frazemima kojima je rečenica osnovni strukturni oblik, a ona može biti jednostavna (*duša boli koga; bog bi ga znao; žena je varljiva; vrag ne spava; vrag ne da mira komu; to nije mačji kašalj*) ili složena rečenica. Složena rečenica pak može biti nezavisnosložena (*dođoše divlji i istjeraše pitom; kaži Jakovu, a on će svakomu; Lazo laže, a Mato maže; na jedno uho uđe, a na drugo izađe; niti pisnu niti zubi škrinu*) i zavisnosložena (*trla baba lan da joj prođe dan; to je da čovjeku pamet stane; tko je jači taj kvači; što mu je na srcu to mu je na jeziku*). (Menac 2007: 19)

Prema riječima Barbare Kovačević (2012: 12), frazem kao osnovna frazeološka jedinica na planu izraza označava višeleksemsko jedinstvo, tj. složen znak kojemu odgovara jedno značenje. Značenje frazema ovisi o frazeologizaciji i putu koji je neki frazem prešao u tome procesu. Iz tih se razloga ponekad teško u frazeološkoj praksi odlučiti hoće li se koju jedinicu jezika odrediti kao slobodnu kombinaciju riječi ili kao frazem. To je najčešće slučaj s frazemima kod kojih se čini da pojedini dijelovi frazema nisu desemantizirani.

Frazeme koji su nastali frazeologizacijom slobodnih sveza riječi karakterizira slikovitost koja se odražava u dubinskoj strukturi frazema, tzv. semantičkome talogu. Navedena se slikovitost povezuje s *desemantizacijom*² koja je ili potpuna ili djelomična, a ovisi o semantičkoj preoblici svih ili samo pojedinih frazemskih sastavnica. S obzirom na to da je idiomatičnost bitno semantičko obilježje frazema,

² *Desemantizacija* je gubitak vlastitoga, leksičkoga značenja (u riječi), gubitak semantike, semantičko oslabljenje neproaktivne osnove. (Simeon 1969: 225)

može se uočiti da je nastanak određenih frazema nakon frazeologizacije mnogo prozirniji od drugih, odnosno prati ih manji ili veći stupanj idiomatičnosti. (Kovačević 2012: 12)

Vinogradov je frazeme (frazeološke jedinice) podijelio u ruskome jeziku u tri osnovne skupine. Prvu čine frazeološke sraslice koje su čvrste i nedjeljive potpuno desemantizirane sveze riječi u kojima je potpuno izgubljeno leksičko značenje sastavnica i odnos s motivacijskom bazom. Drugu skupinu čine frazeološka jedinstva, a od prethodne skupine razlikuju se po tome što u njima još uvijek postoji odnos prema motivacijskoj bazi. Treću skupinu čine frazeološki sklopovi, a to su ustaljenje sveze riječi u kojima često jedna sastavnica čuva svoje primarno leksičko značenje i tako motivira značenje cijeloga frazema. Njegovu tipologiju nadopunjuje i proširuje Šanski i to frazeološkim izrazima koje pak dijeli na rečenične (komunikacijske) i sintagmatske (nominacijske) frazeološke jedinice. Šanski glavnim obilježjem frazema smatra njihovu reproduktivnost, tj. tvrdnju da se frazemi ne stvaraju tijekom govornoga procesa nego se reproduciraju s uvijek jednakim sastavnicama i jednakim značenjem. Dodavanjem još jednoga frazeološkoga tipa frazeologija širi predmet istraživanja jer su u frazeološki opseg ušle i ustaljene kolokacije nominacijskoga karaktera. Za razliku od Šanskoga, Molotkov sužava granice frazeologije te razgraničava frazeološki ustaljene sveze riječi od onih nefrazeoloških dajući u predgovoru *Frazeološkoga rječnika ruskoga jezika* koji je izišao u njegovoj redakciji te cjelokupan popis nefrazema. Melvinger preuzima i prilagođava Vinogradovljevu podjelu te dijeli frazeme prema stupnju njihove semantičke slivenosti na idiome (idiomske izraze), frazeološke sveze i frazeološke izraze. Kod idioma kao hijerarhijski najviše skupine frazema ne uočava se ni najmanja mogućnost komponentnoga raslojavanja. Oni su ograničeni jezikom u kojemu su nastali i njihovo značenje nije motivirano značenjem njihovih članova, a dijele se na frazeološke sraslice koje uz nemotiviranost i neraščlanjenost karakteriziraju unikalni članovi koji se inače ne pojavljuju kao samostalne leksičko-semantičke jedinice i frazeološke cjeline koje su po svojim sastavnicama slične slobodnim skupovima riječi te se njihovo frazemsko značenje može zaključiti iz prenesenoga značenja pojedinih članova. Važna im je karakteristika slikovitost. Za frazeološke sveze bitno je naglasiti da kod njih sve frazemske sastavnice nisu desemantizirane, no sveze su čvrste i ustaljene dugom uporabom. Frazeološki izrazi

su najprozirnija skupina kod koje je vidljiva komponentnost, a u govoru se očituju kao gotove jedinice s čvrstim leksičkim sastavom i jedinstvom značenja. U toj će skupini svoje mjesto pronaći poslovice i krilatice koje ujedno pripadaju periferiji frazeološkoga sustava jednoga jezika. (Kovačević 2012: 13)

Mišević-Radović s druge strane prema tipu determinacije na semantičkome planu među leksemima, sastavnicama frazeološke sintagme, izdvaja dva tipa frazeoloških jedinica. Prvi tip čine globalni frazemi kod kojih postoji uzajamna ovisnost među leksemima kao frazeološkim članovima, a njihovo značenje nastaje semantičkom preobrazbom nefrazeološke sintagme kao osnovnoga oblika, raznim načinima frazeologizacije (metafora, metonimija, sinegdoha i sl.). Drugi tip čine komponentni frazemi koji imaju jednosmjernu ovisnost među članovima frazeološke strukture, odnosno u konkretnome je značenju, dok su drugi član ili članovi desemantizirani. Neovisno o konkretnome značenju takav član je uvijek obvezatan strukturni element frazema bez obzira što je nakon frazeologizacije ostao netaknut desemantizacijom. Prema navedenim podjelama može se zaključiti da su slavenski frazeolozi od utemeljenja frazeologije kao zasebne jezikoslovne discipline svjesni činjenice da frazemi neovisno o stupanju idiomatičnosti nose motivaciju, ali se ona zbog gubitka frazeologizacijskoga konteksta (prostor, vrijeme, kultura, situacija) ne može lako iščitati. (Kovačević 2012: 14)

2.1.4 Klasifikacija s obzirom na stil frazema

U svojoj knjizi *Hrvatska frazeologija* Antica Menac (2007: 19) navodi da se frazeologija svakoga jezika može promatrati i s aspekta pripadanja različitim jezičnim stilovima. Najprije razlikujemo stilski neutralnu frazeologiju koja se koristi u svim jezičnim stilovima bez ikakvih ekspresivno-emocionalnih nijansa, npr. *od riječi do riječi, od jutra do mraka, kako treba, imati pravo, biti kratka vijeka, kao nikad, pod vedrim nebom, od početka do kraja, licem u lice, i staro i mlado, od sveg srca*.

Stilski obilježeni frazemi mogu se razvrstati u tri vrste stila, a to su: razgovorni, vulgarni i grubo vulgarni stil.

Razgovorni stil karakterističan je za nenapadno, svakodnevno usmeno izražavanje, npr. *izbiti iz glave, stezati remen, ima toga za izvoz, kud puklo da puklo*,

Martin u Zagreb – Martin iz Zagreba, nije to bez vruga, s konja na magarca, ni luk jeo ni luk mirisao, mlatiti praznu slamu, pričati Markove konake, krasti bogu dane i sl. (Menac 2007: 19)

Niža varijanta razgovornoga stila vulgarni je stil kojemu upotrebno područje određuju norme dobroga vladanja, ali prilično rastezljive dok mu je frazeologija vrlo bogata, npr. *začepiti gubicu, izlemati na mrtvo ime, ići na jetra, otegnuti papke, čitati koga do bubrega, kučkin sin, vrane su mu mozak ispile, nije greda, boli me đon, puca mi prsluk, pijan kao zemlja (majka)*. Najniža je varijanta vulgarnoga stila grubo vulgarni stil, a on se nalazi s druge strane bontona pa mu dugo vremena nije bilo mjesta u rječnicima. Treba naglasiti da se upravo taj stil sve više susreće u književnosti, na sceni, ali i na ekranu te prema tomu nalazi mjesto u rječnicima i čak postoje za njega i posebni rječnici. (Menac 2007: 20)

2.1.5 Problematika klasifikacije frazema

Najčešći aspekt problematike zauzima klasifikacija frazema koju je Josip Jernej u svome članku *O klasifikaciji frazema* u časopisu *Filologija* podijelio po morfosintaktičkim, tematskim i etimologijskim kriterijima.

Morfosintaktički frazemi mogu se podijeliti u dvije velike skupine, a to su: imenički (atributni) frazemi, npr. *živčani slom, gole činjenice, glup kao stup, nasljedno opterećenje* i glagolski frazemi, npr. *izgubiti živce, imati pune ruke posla, pasti s konja na magarca, kuglati se od smijeha*. Svaka se od tih skupina još dijeli u podskupine. Tematski se frazemi pak mogu svrstati u razne pojmovne grupe: od kućanstva, poljoprivrede, trgovine i industrije do znanosti, umjetnosti i kulture uopće. Što se tiče etimologijskoga kriterija, naglasak je na ishodištu određenih frazema i odakle taj frazem potječe, je li nastao na domaćemu tlu ili je preuzet odnosno preveden iz drugoga izvora i na kraju kada se prvi put pojavio. Navedena pitanja spadaju u područje jezika u kontaktu. Prema tomu hrvatski se frazemi dijele u četiri skupine: tipično naši, općeeuropski, vjerojatno talijanskoga porijekla, vjerojatno građeni prema njemačkom. Naredne skupine obuhvaćale bi frazeme iz drugih izvora. (Jernej 1992 – 1993: 191 – 197)

2.2 Struktura frazema

Struktura frazema najčešće je vrlo čvrsta. Ona se očituje u unaprijed određenome, gotovome obliku odnosno ne sastavljaju se svaki put iznova spontanim slaganjem određenih riječi kao što se oblikuju slobodne sveze riječi. Zbog takve čvrste strukture frazema, njihove se sastavnice najčešće i ne očituju kao riječi sa samostalnim značenjem. Prema tome, značenje cijeloga frazema ne proistječe iz značenja određenih sastavnica, nije jednako zbroju njihovih značenja. Primjerice iz sastavnica frazema *nemati dlake na jeziku* ne može se uočiti njegovo značenje „gotovo otvoreno“ tj. doslovno. Jednako je tako i sa sastavnicama frazema *izvući debliji kraj*, *dati rog za svijeću*, *gdje je bog³ rekao laku noć* i dr. One ne daju naslutiti značenja „biti kažnjen (pobijeđen)“, „prevariti“, „vrlo daleko“ i sl. (Menac 2007: 11)

Redovito je struktura frazema toliko čvrsta da se u njemu pojedina sastavnica ne može zamijeniti drugom riječju, čak ni sinonimom ili riječju bliskom po sferi upotrebe. (Menac, 2007: 12) Osim toga, vrlo je stabilna i poredak dijelova te zamjenom dijelova frazem gubi svoj smisao. (Filipović Petrović 2018: 51 – 52) Stoga, na primjer umjesto *ostaviti na cjedilu* ne može se reći „ostaviti na cjediljci“, umjesto *pasti na lijepak* ne govorimo „pasti na ljepilo“, kaže se *put pod noge*, a ne „cesta ili staza pod noge“, *borba prsa o prsa*, a ne „borba grudi o grudi“, *vaditi kestene iz vatre*, a ne *vaditi* „kestene iz ognja“, *crvena nit*, a ne „crveni konac“, *pet minuta prije dvanaest*, a ne „jedna minuta“ / „pet sekundi“ *prije dvanaest* i dr. Poredak sastavnica u frazemu u pravilu je stabilan pa se zato kaže *slika i prilika*, a ne „prilika i slika“, *riječju i djelom*, a ne „djelom i riječju“, *trice i kučine*, a ne „kučine i trice“, *dići kuku i motiku*, a ne „dići motiku i kuku“, *Jovo nanovo*, a ne „nanovo Jovo“, *na vrbi svirala*, a ne „svirala na vrbi“ i sl. Iako postoji čvrstina u strukturi frazema, to ne znači da su u svim frazemima sve sastavnice nezamjenjive. Kod određenih frazema jedna se sastavnica može zamijeniti sinonimom kao npr. *čovjek od riječi (besjede)*, *časna (poštena) riječ*, *bojati se (plašiti se) svoje sjene*, *dopasti tuđih ruku (šaka)*, *nositi zastavu (barjak)*, *vrag (đavo) bi ga znao*. Ono što je važno naglasiti je to da riječ kojom se sastavnica frazema zamjenjuje često ponekad nije njezin pravi sinonim, ali joj je semantički vrlo bliska, npr. *oprati uši (glavu)*, *vrag ne spava (ne miruje)*, *dobiti po njušci (zubima)*, *život mu visi o dlaci (niti)*, *vratiti (platiti) milo za drago*, *našla vreća*

³ vidi: str. 19.

(krpa) zakrpu, kao da se bunike (ludih gljiva) najeo. Postoje slučajevi kada se kao zamjena za određenu sastavnicu koristi riječ koja joj ni u kojemu kontekstu nije bliska po značenju pa iz toga proizlazi *gdje je bog (vrag) rekao laku noć, praviti se Tošo (Englez), gledati kao tele u nova (šarena) vrata, kud svi Turci, tud i mali (šepavi, ćoravi) Mujo, govoriti u vjetar (ututanj)*. Navedena se pojava može objasniti hotimičnim izborom riječi suprotnoga značenja odnosno suprotnih krajnosti (*bog – vrag*) ili tako što u podlozi stoji usporedba različitoga podrijetla (*Tošo – Englez*) ili je pojam izrečen barem različitim riječima, ali s druge strane znači opet isto (nova vrata su šarena, a nakon određenoga vremena gube boju; Mujo – bio on malen, šepav ili ćorav – glavno da je različit od ostalih). Nadalje, neke pak riječi izlaze iz uporabe (npr. *tutanj*) pa govornici nisu svjesni identičnosti određenih slika. *Tutanj* označava buku od vjetra odnosno od tutnja/tutnjave pa iz toga proizlazi frazem *govoriti u vjetar* i *govoriti u tutanj/ututanj*. Stoga se može zaključiti da su zamjenjive riječi ustvari smisaono povezane dok se na prvi pogled ne vidi. (Menac, 2007: 12)

Nerijetko se događa da se u frazemu, sličnoga značenja i strukturi, govornik se može susresti s različitim riječima jednakoga značenja, ali koje dolaze iz različitih krajeva te takvi pojedini frazemi prodiru u standardnu normu, dok drugi ostaju dijalektno ili lokalno označeni, npr. *za inat (dišpet), kao brod bez kormila (timuna), otići na bubanj (doboš), praviti račun bez krčmara (birtaša), dobiti šipak (figu)*. No, postoje i frazemi u kojima se koristi dijalektna riječ bez zamjene standardnom riječju, npr. *imati putra na glavi* („maslaca“ ili „masla“), *mali od foguna* (ne „od peći“ ili „od ložišta“), *imati dunsta* (ne „pare“) i sl. Rijetko se događa da zamjena nije zasebna tj. ona nije vezana za određenu frazemsku sastavnicu već da frazem mijenja svoju strukturu, ali da mu je na kraju značenje nepromijenjeno, npr. *imati zub na koga* i *imati koga na zubu, obećavati zlatna brda i doline* i *obećavati brda i doline, okretati se prema vjetru* i *okretati se kako vjetar puše*. Ovdje se može govoriti i o *sinonimiji*⁴. Ponekad su promjene u sastavu frazema veće, a slika koja čini temelj frazema nije u potpunosti ista pa je vrlo teško utvrditi je li posrijedi jedan ili dva frazema što se može uočiti u primjerima *udariti na sva zvona* i *objesiti na veliko zvono* koja imaju u svojoj srži riječ *zvono*, značenje im je isto („razglasiti“), ali im se sastavnice i njihovi međuođnosi u nekoj mjeri razlikuju. (Menac 2007: 13)

⁴ vidi: str. 16.

Posljednjih nekoliko godina događaju se različite promjene na leksičkoj i frazeološkoj razini. Postoji više različitih načina na koje nastaje nov leksik i frazeologija. Neki od tih načina su: *preuzimanje elemenata iz stranih jezika i iz hrvatskih dijalekata te žargona*.⁵ (Menac 2007: 207)

2.3 Sinonimija i frazemi

Kada se govori o frazeologiji, treba napomenuti da dolazi i do pojave sinonimije. Sinonimija u frazeologiji tema je oko koje se često raspravlja.

Sinonimija je znanstvena grana ili nauka o sinonimima koja se zove također i *sinonimika*⁶ i koja proučava jednoznačnost takvih riječi, no sinonimija obuhvaća obično riječi koje su jednake po svojoj nominativnoj upućenosti, ali se u pravilu stilistički razlikuju. (Simeon 1969: 381) Sinonim je, prema tomu, istoznačnica tj. riječ različita po zvuku i podrijetlu, no ista ili vrlo bliska po značenju, koja služi za razlikovanje stanovitih smisaonih (ili stilskih) nijansa. (Simeon 1969: 378)

Simeon (1969: 378) ističe da se u lingvistici o istoznačnosti sinonima mišljenja jako razilaze pa tako Maretić razlikuje dvije vrste sinonima. Prvu vrstu čine sinonimi koji sasvim isto znače te pisac može upotrijebiti koji god hoće i neće pogriješiti (npr. ako i, iako, premda), dok drugoj vrsti pripadaju pravi sinonimi koji su ustvari rezultat bilingvizma i u svakoj užoj jezičnoj zajednici oni s vremenom bivaju uklonjeni, katkada tako da od dvaju članova sinonimnoga para jedan odumire (postane „arhaizam“⁷), a nerijetko i tako da jedan od njih promijeni, suzi ili proširi značenje (npr. *plesati* iz prvotnoga značenja *gaziti*). No, suprotno Maretićevu mišljenju, treba nadodati kako postoji nepodudarnost u značenju i upotrebi sinonimnih parova, a ta se razlika može uočiti tako da se ponekad samo jedan od njih javlja u određenome

⁵ vidi: str. 23.

⁶ *Sinonimika* je dio leksikografije koji proučava značenja sinonima; ukupnost sinonima u nekom jeziku, narječju, govoru, u kojega pisca, knjige. (Simeon 1969: 381)

⁷ *Arhaizam* u lingvistici označuje sve starinske, arhaične riječi, izraze, gramatičke oblike, idiome i konstrukcije i uopće sva jezična sredstva koja su se upotrebljavala u prošlim razdobljima jezičnoga razvitka i od kojih su se jedna prestala upotrebljavati pred duže ili kraće vrijeme, dok se druga nalazi u izumiranju, te se još uvijek upotrebljavaju, ali ograničeno, tj. samo u nekim krajevima ili samo u nekih, većinom starijih ljudi; tu napokon spadaju i sve one riječi i izrazi, koji su već izumrli, tj. izašli iz upotrebe, ali su kasnije ponovno „oživljeni“, pošto su ih pisci uzeli iz starih djela i počeli se s njima služiti, te ih tako opet uveli u širu ili opću upotrebu. (Simeon 1969: 104 – 105)

kontekstu (npr. *hrabar – smion*). Na taj se način odbacuje Maretićevo shvaćanje velikoga broja sinonima kao potpuno istoznačnih riječi, a uz to dovodi u pitanje podjelu sinonima na prave i neprave. Ostali ih pisci definiraju opreznije, npr. kao riječi koje imaju zajedničku samo jezgru značenja; tu pripadaju riječi s bliskim, ali ne istovjetnim značenjem. Kada se govori o kontekstu, tada se može utvrditi kako dolazi do nemogućnosti zamjene jednoga sinonima drugim. Sinonimi iskazuju različite nijanse jednoga značenja. Kada označuju jedan te isti pojam, oni se mogu razlikovati po: stilu, stupnju intenziteta (svojstva ili količine), pripadanju određenome povijesnom razdoblju i upotrebi u dijalektima. (Simeon 1969: 378 – 379)

Menac (2007: 69) napominje da je sinonimija neovisno je li leksička ili frazeološka, u određenome jeziku rijetko kada apsolutna te se u njoj često nalaze semantičke ili stilističke razlike.

Nadalje, u svojoj osnovi leksički i frazeološki planovi imaju jednake elemente sinonimije, ali zbog kompliciranije strukture frazema i njegovoj najčešće brojnijoj skali stilističkih značenja nailazi se i na kompleksniju opću sliku frazeološkoga plana. Važno je naglasiti i pitanje variranja oblika frazema jer se ponekad može pojaviti dvojba, radi li se o varijanti frazema ili je to poseban sinonimni frazem. Takvo variranje može se pojaviti na četiri plana. To su: fonetski (npr. *kao kroz (kroza) san*), morfološki (npr. *uzdizati do neba (nebesa)*), tvorbeni (npr. *naš čovjek (čovo)*) i sintaktički (npr. *rastati se sa životom (od života)*). Na leksičkome planu može se naići na različite tipove variranja oblika frazema. Kod prvoga tipa jedan se element frazema zamjenjuje svojim sinonimom, npr. *do zadnje (posljednje) kapi krvi*. U drugome tipu zamjenjuju se elementi koji nisu u međusobnome sinonimskom odnosu, npr. *stari mačak (lisac)*. Trećim tipom smatraju se kada međusobno zamjenjivi dijelovi ponekad čak ne pripadaju istoj vrsti riječi, npr. *lupetati gluposti (koješta)*. Četvrti tip variranja moguće je nazvati i leksičko-kvantitativnim variranjem jer se izostavljanjem sastavnica frazemu mijenja opseg, npr. *ne vrijedi <ni> <po> lule duhana*. Navedene varijante frazeološkoga plana i prvi tip leksičkoga ne mijenjaju osnovni sastav frazema i ne dovode u pitanje njegovu jedinstvenost dok je drugačije s ostalim tipovima leksičkoga variranja, ali se ipak drži mišljenja da su i u tim slučajevima varijante istoga frazema jer se zadržava ista osnovna struktura te na kraju i ista slika u njegovoj osnovi. (Menac 2007: 69 – 72)

Petrović Filipović (2018: 88) navodi kako se mnogi frazeolozi slažu da je jedno od važnih obilježja frazema *varijantnost*⁸. To se može uočiti u trima jednojezičnim frazeološkim rječnicima hrvatskoga jezika gdje se sustavno bilježe varijantni oblici frazema. Za to se koriste različite grafičke mogućnosti kako bi se ukazalo na njih: uglate zagrade, izlomljene zagrade, kose crte, masnija slova. U sklopu kognitivne lingvistike provedena su mnoga istraživanja frazeološke varijantnosti pomoću višemilijunskih računalnih korpusa kojima se utvrdilo da su varijante sustavne, ali i s druge strane ograničene tako da izbor varijantnih sastavnica nije beskonačan nego se oslanja na značenje cijeloga izraza i konceptualnu motivaciju te ih je iz toga razloga potrebno navesti u rječniku. Jednako tako zbog zajedničkih općih mehanizama koji upravljaju promjenama u frazemima, ističe se da je i modifikacijama mjesto u rječniku. (Filipović Petrović 2018: 88)

Modifikacije zbog svoga naizgled prolaznoga karaktera nisu uvrštene u rječnike hrvatskoga jezika (iznimka je Benešićev *Rječnik*). Treba naglasiti da su varijante i modifikacije frazema aspekt jezika u uporabi, što podrazumijeva da ih se može sustavno i statistički utvrditi jedino na velikome broju primjera stvarne uporabe kakve pružaju računalni korpusi. Stoga, rječnik koji sadržava modifikacije jedino može biti utemeljen na *korpusu*⁹. (Filipović Petrović 2018: 89) Postojanost modifikacije frazema dokazana je i u istraživanju ovoga rada gdje se može uočiti kako su se određeni frazemi mijenjali tijekom vremena.

2.4 Pisanje velikoga i maloga slova u frazemima

Prema *Hrvatskome pravopisu* velikim se početnim slovom pišu jednočlana i višečlana vlastita imena, imenice ili pridjevi kojima ih se zamjenjuje i u službi su vlastitoga imena dok se malim početnim slovom pišu sve opće imenice. (Babić i Moguš 2011: 40)

⁸ *Varijantnost* je raznolikost i raznovrsnost govora, koje se određuju raznim uvjetima njihove upotrebe, a također razlikama u socijalnoj i teritorijalnoj pripadnosti govornih osoba. (Simeon 1969: 705)

⁹ *Korpus* je po opsegu ograničen materijal koji služi za opis nekog jezika; on može dati vjeran, ali ne uvijek i dovoljno potpun opis jezika. (Simeon 1969: 714)

Jednako se pravilo o pisanju velikoga početnog slova primjenjuje u frazemima, izrekama, poslovicama i sl. koji sadržavaju ime ili posvojni pridjev izveden od imena pa se piše *Sizifov posao*, *Tantalove muke*, *koštati kao svetoga Petra kajgana*, *Judin poljubac*, *dok je još Bog na zemlji hodao*; *Martin u Zagreb*, *Martin iz Zagreba*; *držati se kao drvena Marija*, *od Poncija do Pilata*, *otići Bogu na istinu*. Iako se temelje na značenjskome pomaku, takve skupine izraza podrijetlom čuvaju vezu s nositeljem imena: frazem *Tantalove muke* u značenju „teške, velike muke“ motivirane su mukama koje su zadesile i mitskoga Tantara, frazem *Sizifov posao* u značenju „mukotrpan, uzaludan posao“ motiviran je sudbinom mitskoga Sizifa, *Ahilova peta* u značenju „osjetljivo, slabo mjesto“ motiviran je Ahilovim ranjavanjem u petu itd. Odmicanje od pisanja imena i posvojnoga pridjeva nastaloga od imena velikim početnim slovom u hrvatskome standardnom jeziku pokriva samo nazive koji su nastali *apelativizacijom*¹⁰ ili poopćavanjem, u njima su ime ili pridjev izgubili svoje osnovno značenje imenovanja pojedine osobe ili pripadnosti pojedinoj osobi i samostalno (tesla, kelvin) ili s drugom sastavnicom naziva označuju drugi, opći sadržaj te se pišu malim početnim slovom, npr. *adamova jabučica*, *petrovo uho*. (Blagus Bartolec 2014: 31)

Osim navedenih primjera, upitno je i pisanje imenice *bog/Bog* u frazemima. U članku *Bog u leksikografskoj mreži* zaključeno je da Rječnici hrvatskoga jezika nisu kontinuirano provodili deonimizaciju te se iz njih ne mogu dobiti jednoznačna rješenja, ali se preporučuje da se veliko slovo isključivo zadrži u primjerima u kojima je još uvijek jaka veza s izvornim iz kojega je izreka odnosno izraz. No, na temelju istraživanja provedenoga u članku može se uvidjeti da u korpusu kontekst i uporabe i okazionalnost ostavljaju prostora i za ostala rješenja. (Fonović Cvijanović, Martinović, Vitković Marčeta 2020: 583)

¹⁰ *Apelativizacija* nastala od imenice *apelativ* što je (kasnolat. [*nomen*] *appellativum*: [ime] kojim se naziva), opća ili zajednička imenica, tj. imenica kojom se označuju svi predmeti iste vrste (npr. *stol*, *stvar* i sl.) za razliku od vlastite imenice (lat. *nomen proprium*) kojom se označuju jedinstveni predmeti (npr. *Ana*, *Zagreb* i sl.) dok je *apelativizacija* postupak kojim nastaju navedene imenice (apelativ. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.).

Slika 1: Pisanje vlastitih imena i posvojnoga pridjeva izvedenoga od imena (Blagus Bartolec 2014: 31)

ime	veliko početno slovo			malo početno slovo
	posvojni pridjev	naziv teorije, poučka, izuma itd.	frazem, izreka, poslovice	nazivi nastali apelativizacijom
Adam	Adamov		Adamovo rebro 'žena', Adamov kostim 'golo muško tijelo'	adamova jabučica (anat.)
Ahil ¹	Ahilov		Ahilova peta 'bolno, osjetljivo mjesto'	ahilova tetiva (anat.)
Bog	Božji		dok je još Bog na zemlji hodao, otići Bogu na istinu	božja ovčica (zool.) božja čestica ²
Gauss	Gaussov	Gaussova krivulja		
Gospa	Gospin			gospina trava (bot.)
Kata, Katica	Katin, Katičin		Katica za sve	lijepa kata (bot.)
Kelvin	Kelvinov	Kelvinova temperaturna ljestvica		kelvin (fiz.)
Marija, Mara	Marijin, Marin		držati se kao drvena Marija	zlatna mara (zool.)

¹ Uz preporučeni oblik imena Ahilej, u stručnoj je i frazemskoj uporabi ustaljen oblik *Ahil* i pridjev *Ahilov*.

² Naziv *božja čestica* neslužbeni je naziv. Službeni naziv u fizici za 'elementarnu česticu koja je predviđena standardnim modelom' jest *Higgsov bozon*.

Slika 2: Pisanje imena i posvojnoga pridjeva izvedenoga od imena (Blagus Bartolec 2014: 32)

Martin	Martinov		Martin u Zagreb, Martin iz Zagreba	smrdljivi martin (zool.)
Ohm	Ohmov	Ohmov zakon		
Petar	Petrov		koštati kao svetoga Petra kajgana	petrovo uho (zool.)
Pitagora	Pitagorin	Pitagorin poučak		
Tantal	Tantalov		Tantalove muke	tantal (kem.)
Tesla	Teslin	Teslin transformator		tesla (fiz.)

2.5 Frazeološka terminologija

Razlog postojanja više različitih naziva za osnovnu jedinicu frazeologije u lingvističkoj literaturi očitava se u različitim viđenjima toga što je frazem sam po sebi te koja su njegova temeljna obilježja. U svojim radovima autori često objašnjavaju što smatraju pod određenim terminima i koje kriterije uzimaju u obzir. Promjenu je uzrokovala i usporedna upotreba pojmova proizišlih iz grčkih riječi *idiōma* što označava osobnost i *frásis* što predstavlja izričaj. Prevođenje je u općenitome smislu vrlo osjetljiva stvar jer pojam na hrvatskome jeziku može sadržavati dodatna značenja koja izvorni pojam nema ili ih jednostavno ne može pokrivati. U literaturi su se iz toga razloga pojavljivali i mnogi drugi nazivi. Naziv *idiom* preuzeo je mjesto u anglističkoj literaturi dok se u hrvatskoj prihvatio termin *frazem*. Frazeolozi zagrebačke frazeološke škole u svojim su primarnim radovima upotrebljavali termin frazeologizam po uzoru na rusku tradiciju, ali su ga nakon nekoga vremena zamijenili terminom frazem. S obzirom na to da se frazem kao naziv tvorbeno uklapa u niz naziva lingvističkih jedinica u hrvatskome jeziku kao što su fonem, morfem, leksem i dr. pa ga je prihvatila većina frazeologa. (Filipović Petrović 2018: 46)

2.6 Razvoj hrvatske frazeologije

Filipović Petrović (2018: 51) navodi da su početci proučavanja frazeologije u Hrvatskoj započeli 70-ih godina 20. stoljeća. Razvoj ove jezične grane potaknula je Antica Menac, tako što je primijenila ruske teorije na hrvatske frazeološke mogućnosti i okupila suradnike s kojima je započela uspješan rad zagrebačke frazeološke škole. Zatim 80-ih godina pokreće ediciju *Mali frazeološki rječnici* i zbog toga se smatra utemeljiteljicom hrvatske frazeologije čiji se rad na istraživanjima hrvatskih frazema nastavio do današnjih dana. (Fink Arsovski i dr. 2010: 188) Takav začetak hrvatske frazeologije i *frazeografije*¹¹, uvjetovao je velikome broju studija i rječnika u posljednjim desetljećima 20. stoljeća te je nastao *Hrvatski frazeološki rječnik* (HFR) Josipa Matešića, koji je u svome prvome izdanju iz 2003. godine bio prvi frazeološki rječnik hrvatskoga jezika nakon *Frazeološkoga rječnika hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1982.), a izdanje iz 2014. godine najnoviji je hrvatski frazeološki rječnik. (Filipović Petrović 2018: 51) U novije rječnike ubrajaju se jedan specijaliziran frazeološki rječnik: *Rječnik hrvatskih animalističkih frazema* (2017.) i jedan specijalizirani dvojezičnik: *Dušom i srcem: mađarsko-hrvatski rječnik somatskih frazema* (2017.) (Filipović Petrović 2018: 135) Osim frazeoloških rječnika, treba spomenuti i prvu frazeološku monografiju *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra* (2002.) koju je sastavila Željka Fink Arsovski, treća najzaslužnija osoba za razvoj hrvatske frazeologije. (Fink Arsovski i dr. 2010: 188)

Uz njih treba navesti i *Bazu frazema hrvatskoga jezika*. Ona sadržava frazeme suvremenoga hrvatskog jezika koji su svrstani pod svakom frazemskom sastavnicom. Iz kanonskih likova frazema razabiru se *rekcija*¹² i *valencija*¹³ frazema. Baza se temelji na podacima dobivenim iz *Kolokacijske baze hrvatskoga jezika*. Informacije o toj bazi nalaze se na mrežnoj stranici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje (<http://ihjj.hr/kolokacije/>). *Bazu frazema hrvatskoga jezika* izradili su:

¹¹ *Frazeografija* je znanstvena disciplina (dio lingvistike) u kojoj se proučavaju i opisuju frazemi ili frazeologizmi, tj. ustaljeni višeečlani izrazi u jeziku koji se u govoru reproduciraju kao cjelina i kod kojih značenje nije zbroj značenja pojedinih sastavnica, npr. *jabuka razdora*, *baciti koplje u trnje*, *ići grlom u jagode*, *prevesti žedna preko vode* i sl. (frazeologija. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.).

¹² *Rekcija* označava upravljanje (u drugom, analognom smislu), sintaksnu zavisnost jedne riječi o drugoj, a sastoji se u tome da jedna riječ zahtijeva dopunu u određenom padežu i dr. (Simeon 1969: 276)

¹³ *Valencija* u lingvistici označava vrijednost, važenje nekoga jezičnog sredstva u pogledu njegove funkcije i značenja. (Simeon 1969: 700)

Goranka Blagus Bartolec, Barbara Kovačević, Ivana Kurtović Budja, Ivana Matas Ivanković i Stefan Rittgasser. Mrežne stranice priredio je Vedran Cindrić. (*Baza hrvatskoga jezika*)

Menac je prvi rad u kojemu propituje frazeološka obilježja pod nazivom *O strukturi frazeologizma* objavila 1970. godine. U njemu se navode teorijske odrednice frazema koje su velikoj mjeri označile hrvatsku frazeološku produkciju do danas. (Filipović Petrović 2018: 51)

2.6.1 Posuđivanje elemenata iz stranih jezika i hrvatskih dijalekata

Što se tiče preuzimanja elemenata iz stranih jezika, na leksičkome je planu bitno posuđivanje riječi iz engleskoga jezika zbog njegove sve veće zastupljenosti u gotovo svim segmentima života. Pojedine od tih riječi u hrvatskome se jeziku upotrebljavaju u neprilagođenome obliku npr. *cool*, druge su pak riječi djelomično ili potpuno adaptirane na ortografskome, fonološkome, morfološkome i semantičkome planu npr. *dealer* > *diler*, a treće postaju produktivnima pa se u sekundarnoj adaptaciji od njih stvaraju nove hrvatske riječi. Stoga, od anglizma *deal* nastaje glagol *dilati*, od *diler* dobiva se imenica *dilerica* te zatim pridjev i prilog *dilerski*. Osim na leksičkome planu, engleski jezik nalazimo i na frazeološkome planu. Neki od tih izraza mogu oni koji su u cijelosti, bez ikakve prilagodbe, preuzeti iz engleskoga jezika, npr. *off the record* („neslužbeno“), *brand new* („potpuno nov“). Učestalije su to frazemi kojima je samo jedna sastavnica anglizam, npr. *donositi svježi keš* („donositi čistu dobit“), *kužiš spiku* („razumiješ <o čemu se radi>“), *potpuno stoned* („potpuno drogiran“), *izgledati stonedirano* („djelovati drogirano“). Postoje frazemi koji ne sadržavaju anglizme, ali odražavaju prijevod engleskih, npr. *svjež početak po a fresh beginning*, *sve je pod kontrolom po everything`s under control*, *biti na krivom mjestu u krivo vrijeme po to be in a wrong in a wrong time*. (Menac 2007: 207)

Kada se govori o posuđivanju iz dijalekata, treba napomenuti da se u nekim slučajevima preuzimaju cijeli frazemi, a u nekima pak samo određene sastavnice. Te se sastavnice u određenim frazemima mogu, a u drugima ne mogu zamijeniti riječima iz standardnoga jezika, npr. iz čakavskih govora: *zagucati kao glamac* („povjerovati

praznim obećanjima, progutati udicu“), *ni ćuš ni muš (buš)* („ni riječi, ništa [ne reći]“); iz kajkavskih govora: *ni v rit ni mimo* („neodređen, bezličan; neodređeno, bezlično“), *<ma> kaj god!* („ne dolazi u obzir, nema veze“). (Menac. 2007: 210)

Treba nadodati da se u novije vrijeme mnogo pozornosti u dijalektologiji pridaje dijalektalnim frazemima, pa je stoga, i hrvatska dijalektna leksikografija nadopunjena s nekoliko aneksnih i samostalnih frazeoloških rječnika, a najvažniji su: *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj (s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema)*¹⁴ autorice Mire Menac-Mihalić; *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*¹⁵ autorica Jele Maresić i Mire Menac-Mihalić; i *Frazeologija splitskog govora s rječnicima*¹⁶ autorica Mire Menac-Mihalić i Antice Menac. (Samardžija 2019: 171)

Osim u frazeološkim rječnicima, frazemi se mogu pronaći i općejezičnim rječnicima. U tim je rječnicima njihova natuknica malo različita u odnosu na natuknicu u frazeološkome rječniku.

Veliki rječnik hrvatskoga standardnog jezika (VRH) najnoviji je rječnik hrvatskoga jezika koji je objavljen 2015. godine. Pisan je prema tradiciji pravopisnih rješenja koja su se razvijala u više izdanja *Hrvatskoga pravopisa*. On je najobuhvatniji, najpotpuniji rječnik suvremenoga hrvatskog jezika koji obuhvaća više od sto dvadeset tisuća natuknica i podnatuknica. Rječnik je od iznimne važnosti za frazeme i frazeologiju jer sadrži: blok frazeoloških izričaja s definicijama i primjerima, podnatuknice, bilješke, etimologiju i prefigirane glagole.¹⁷ (*Rječnici*)

2.7 Frazeologija kao jezik kulture

Temelji kognitivne perspektive pridonijeli su razvitku frazeologije, ali određena istraživanja okrenula su se pobližem istraživanju koliko je kultura važna za samu

¹⁴ Menac-Mihalić, M.: *Frazeologija novoštokavskih ikavskih govora u Hrvatskoj (s rječnikom frazema i značenjskim kazalom s popisom sinonimnih frazema)*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Školska knjiga, Zagreb, 2005.

¹⁵ Maresić, J. i Menac-Mihalić, M.: *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2008.

¹⁶ Menac-Mihalić, M. i Menac, A.: *Frazeologija splitskog govora s rječnicima*, Institut za hrvatski jezikoslovlje, Zagreb, 2011.

¹⁷ vidi: str. 26.

frazeologiju. Nakon što su prihvatili teoriju konceptualnih metafora kao značajnoga sredstva za analizu konvencionalnih figurativnih izraza, Dobrovol`skij i Piirainen ipak proširuju istraživanje uz napomenu da navedena teorija dovoljno ne uključuje vjerodostojne kulturne podatke. Piirainen tvrdi da spoznaje *kognitivne lingvistike*¹⁸ pružaju da se sa strane ostavi strogo razlikovanje *sinkronijske*¹⁹ i *dijakronijske*²⁰ razine analize te namjesto toga u središte frazeološkoga istraživanja stavi relevantne strukture znanja koje su temelj frazemima, poput scenarija, tekstualnih i simboličkih znanja tj. uopće širokoga spektra kulturnih znanja. Autorica nalaže kategorizaciju kulturoloških struktura znanja na kojima se temelje frazemi. Nadalje, navodi da je značajan segment kulturološkoga temelja frazemima tekstualna ovisnost kod koje se može govoriti o izravnoj referenci na pojedini tekst tj. originalnim citatima koji rapidno prelaze u frazeme ili pak o konotacijama na cijeli tekst odnosno prepričavanje neke situacije ili srž teksta. Mnogi frazemi vezani su s elementima iz Biblije ili basni, npr. *crna ovca*, *kiselo grožđe*... S druge strane, brojni se frazemi nadovezuju na bajke, pripovijetke, filmove, naslove knjiga ili filmova. Postoje i frazemi koji se svojim sadržajem temelje na predznanstvenim koncepcijama svijeta te jednako tako tvore kulturološki vjerodostojnu skupinu. To se odnosi na frazeme temeljene na fiktivnim konceptima koji pak spadaju u narodna vjerovanja i praznovjerja, npr. *rođen pod sretnom zvijezdom*. Ona zatim govori o kulturnim simbolima kao temeljima mnogim frazemima, npr. *vuk* kao sastavnica brojnih frazema, aspektima materijalne kulture koji su usađeni u svakodnevni život u sadašnjosti ili prošlosti mnoga dostignuća moderne tehnologije, npr. *vidjeti svjetlo na kraju tunela*, *biti na istoj valnoj duljini*, te aspektima kulturološki utemeljene socijalne interakcije. Tu je riječ o gestama kao *skidati kapu*, rodnim obilježjima *nositi hlače u kući*, različitim zabranama i tabuima *voli pogledati u dno čaši*. Svrha takvih frazema je potreba da se u razgovoru društva izbjegne izravno imenovanje i podlegne prešućivanju. Zadatak navedene kategorizacije nije strogo podijeliti segmente i svrstati frazeme u jedan nego ustanoviti kulturološka znanja koja oblikuju frazeološke konstrukcije. Stoga, pojedini frazemi mogu biti svrstani u više različitih kategorija. (Filipović Petrović 2018: 78)

¹⁸ *Kognitivna lingvistika* je pristup jeziku koji jezik promatra kao dio ljudskoga kognitivnoga (spoznajnoga) sustava i proučava ga u sprezi ponajprije s percepcijom, mišljenjem i razumijevanjem, s kojima je u izravnoj i neprekidnoj interakciji. (kognitivna lingvistika. *Hrvatska enciklopedija*, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021.)

¹⁹ *Sinkronija* označava proučavanje jezika kao sistema u određenom vremenu bez obzira na razvoj. (Simeon 1969: 378)

²⁰ *Dijakronija* označava prikazivanje povijesnoga razvitka nekoga jezika u različitim vremenskim periodima („jezik se mijenja i sve se u njemu mijenja“). (Simeon 1969: 237)

Kompleksnim pitanjima o vezi između jezika, kulture i spoznaje bave se Dirven i ostali autori te naglašavaju kako su iskustvo i znanja pojedine kulture sačuvani u kulturnim modelima koji se opisuju kao kognitivne sheme koje među sobom dijele pripadnici pojedine socijalne zajednice. Navedene činjenice potvrđuju mnogim studijama kulturnih modela. Langacker napominje da jezik i kulturu ne bi trebalo promatrati kao odvojene cjeline već kao preklapajuće koncepte spoznaje. Važno je naglasiti kako su frazeološka istraživanja usko vezana uz kulturu i mentalitet govorne zajednice pa je logično da postoje mnoge studije koje se bave pretpostavkom kako analiziranjem frazema na temelju kulturoloških značajki nudi temelj za otkrivanje određenih kulturnih svjetonazora. (Filipović Petrović 2018: 79) To se može povezati s prethodnim potpoglavljem²¹ gdje se može uočiti kako frazemi određenoga dijalekta imaju smisao samo u izvornome obliku te zamjenom riječi odnosno sastavnica drugoga dijalekta ono gubi svoj smisao i značenje.

2.8 Frazeologija u rječnicima

Proučavajući zasebno leksikografiju i frazeologiju, može se uočiti da svaka od njih ima vlastite karakteristike koje ih čine nespojivima. Leksikografija dočekuje frazeologiju s već uspostavljenim sastavnim dijelovima rječnika i na taj način određenim tipičnim korisničkim očekivanjima. Struktura rječnika zahtijeva tretiranje riječi kao skupinu individualnih natuknica koje su neovisne o kontekstu. Frazeologija u međuodnos s leksikografijom ulazi s dvama osnovnim obilježjima: višerječnom strukturom i kontekstualnom utemeljenošću. Stoga, frazemi pripadaju kompleksnijim izazovima kod izrade rječnika. Suvremene težnje u frazeologiji vrlo su važne iz gledišta leksikografije. Suvremena lingvistika više pozornosti posvećuje višerječnim strukturama s prenesenim značenjem, u okviru kognitivne gramatike koja poništava striktnu granicu između gramatike i leksikona. Pomak u prezentiranju frazema u rječnicima donijela je pojava velikoga broja računalnih korpusa. (Filipović Petrović 2018: 83)

²¹ vidi: str. 23.

Strukturu rječničkoga članka čini nekoliko osnovnih segmenata, a za frazeologiju su najbitniji: blok frazeoloških izričaja s definicijama i primjerima, podnatuknice, bilješke, etimologije i prefigurani glagol. (*Rječnici*)

Frazeološki izričaji odnosno frazemi u navedenom rječniku označeni su posebnim grafičkim znakom (◆) i uvijek se nalaze uz točno određeno pripadajuće značenje semantički nosive natuknice. Ako postoji dvojba koja je od natuknica nosiva, navodi se i kod ostalih semantičkih punih riječi, ali definicija se nalazi isključivo na jednom od tih mjesta npr. frazem *i zidovi imaju uši* daje uz natuknicu *zid* s uputom na *uho* gdje se nalazi obrada. Uz njih su uvrštene i poslovice pod istim znakom, ali na kraju bloka. Također se po potrebi navode primjeri iz korpusa. (*Rječnici*)

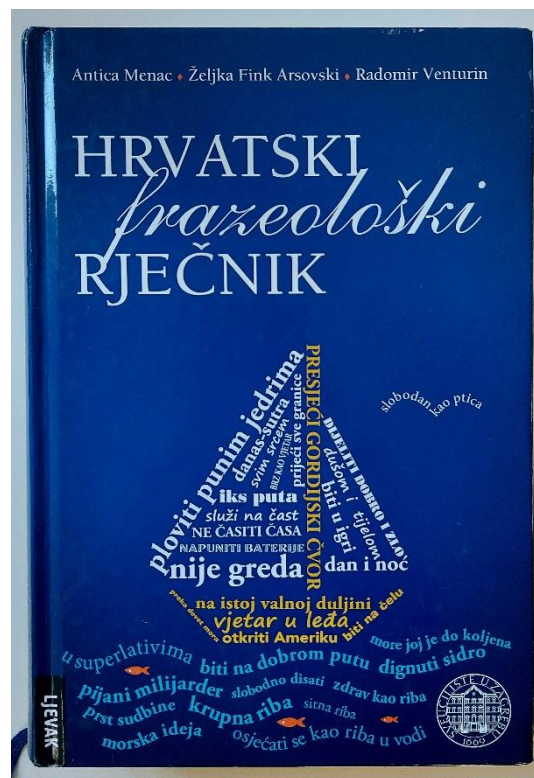
2.8.1 Hrvatski frazeološki rječnici

Proučavanje frazema kao leksičkih jedinica dovelo je do njihove leksikografske obrade te se tako od kraja 70-ih godina 20. stoljeća razvila iznimno bogata hrvatska frazeološka leksikografija s nizom frazeoloških rječnika hrvatskoga jezika koji se mogu podijeliti na: jednojezične, dvojezične, višejezične i dijalektalne. U njima su natuknice sastavljene abecednim redom glavnih odnosno ključnih sastavnica (dominanti) u frazemima. Frazemi u kojima su obje sastavnice jednako važne u frazeološkome se rječniku navode dvaput, ali je važno naglasiti da se zbog ekonomičnosti obrađuju pod jednom od tih dviju sastavnica i to najčešće pod onom koja je prva po abecedi. Među korisnim pomagalima korisnicima koja se dodaju jednojezičnim frazeološkim rječnicima je kazalo svih obrađenih leksema složenih abecednim slijedom prvih sastavnica. (Samardžija 2019: 169)

Gotovo sve ovisi o tipu i vrsti rječnika, njegovoj namjeni i opsegu kao okvirima rječnika. Zatim tu nastupa leksikograf koji mora donijeti daljnje odluke. Najprije mora odlučiti o tome koji će sve izrazi ući u rječnik te u kojemu obliku će riječ imati status nadnatuknice. Što se tiče natukničkoga lika, on bi trebao odražavati najveću frekvenciju uporabe, ali problemi mogu nastati ako je najčešći oblik okrnjen kao npr. poredbeni frazem *gol kao od majke rođen* koji se često javlja bez pridjeva, u obliku *kao od majke rođen*. To je informacija koja se treba prenijeti korisniku, te se danas

lako može pronaći na mrežnome popisu frazema Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje. Uz informacije o varijantama i modifikacijama frazema za koje su istraživanja pokazala da su učestale. Važan dio leksikografskoga posla je prosudba o odabiru i predstavljanju primjera. Stav autora rječnika određuje o kojima će se leksikografskim dijelovima natuknice kod izrade frazeološkoga rječnika ustvari voditi računa. Upravo takve odluke autor rječnika odnosno leksikograf donosi na početku rječnika, u predgovoru tj. tekstu koji najčešće nema ustaljen naziv, npr. *vodič za korištenje rječnikom*, *vodič za rječničke natuknice*, *osnovni podaci o rječniku* i sl., a mogu se pronaći i grafički prikazi natuknice s objašnjenjima svih dijelova od kojih se ona sastoji. (Filipović Petrović 2018: 84)

Slika 3.: *Hrvatski frazeološki rječnik*, 2014.

Hrvatski frazeološki rječnik (Slika 3) izdan je 2014. godine, a sastavili su ga Antica Menac, Željka Fink Arsovski i Radomir Venturin. Rječniku su prethodili *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* Josipa Matešića iz 1982. i *Hrvatski frazeološki rječnik* iz 2003. godine. Matešićev rječnik sadržavao je oko 12 000

frazema. Iako je svojim obujmom bio veći, ovo je ujedno prvi frazeološki rječnik hrvatskoga jezika, koji je objavljen dvadesetak godina poslije te sadrži suvremenije frazeme i primjere iz novijih izvora, pa je stoga njegova vrijednost veća, a i težnja za njim razumljivija. S druge strane, *Hrvatski frazeološki rječnik* sadrži 2258 frazema i u njemu se zrcale sva dotadašnja iskustva frazeologa zagrebačke frazeološke škole i njihove teorijske postavke. Tim rječnikom hrvatska leksikografija popunjava prazninu u frazeografskim uracima, ali i na određen način ide ukorak s frazeografima drugih nacionalnih filologija iako je to naravno iznimno teško, uzeći u obzir broj stanovnika, a time i stručnjaka frazeologa. (*Zagrebačka slavistička škola*)

Slika 4.: *Baza frazema hrvatskoga jezika*

Izvor: <http://frazemi.ihjj.hr/> (31. kolovoza 2022.)

Uz njih važno je napomenuti i mrežni popis frazema *Baza frazema hrvatskoga jezika* (Slika 4) koja sadržava frazeme suvremenoga hrvatskog jezika, a oni su svrstani pod svakom frazemskom sastavnicom. Iz kanonskih likova frazema razabiru se *rekcija* i *valencija* frazema. Baza se temelji na podacima dobivenim iz *Kolokacijske baze hrvatskoga jezika*. Informacije o toj bazi nalaze se na mrežnoj

stranici Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje²². Bazu su izradili: Goranka Blagus Bartolec, Barbara Kovačević, Ivana Kurtović Budja, Ivana Matas Ivanković i Stefan Rittgasser, dok je mrežne stranice priredio Vedran Cindrić.

Hrvatski frazeološki rječnik iz 2014. godine sastoji se od preko 4000 frazema. Uključuje četiri strukture frazetskoga tipa: minimalne frazeme (npr. *od pamtivijeka, za pod zub...*), sveze riječi različitih vrsta (npr. *mrkva i batina, Tantalove muke, uploviti u mirnu luku...*), frazeme sa strukturom rečenice (npr. *srce je sišlo (silazi) u pete komu...*) i frazeme sa strukturom polusloženice (npr. *danas-sutra, fiks-ideja...*). Premda su u rječnik uključeni frazemi u užem smislu, evidentiran je i manji broj veoma frekventnih frazema u širem smislu, npr. *obratiti/obraćati pozornost (pažnju) na koga, na što*. Zabilježeno je i nekoliko uzrečica, npr. *trla baba lan da joj prođe dan*. (Menac i dr. 2014: 8)

Slika 5.: Primjer natuknice (Menac, A., Fink Arsovski, Ž., Venturin, R. 2014: 17)

nadnatuknica (glavna sastavnica frazema)

natuknica

značenje frazema

korelacije koje nisu sastavni dio frazema

primjeri uporabe

A
<ni a> ni be ili ni a <ni be> [ne reći, ne znati itd.]
 ništa, ni riječi [ne reći, ne znati itd.]
 Pošalje tako mafija prvo pismo - nema odgovora. NI A NI BE, ništa! Pošalju oni drugo - isto tako. (Tomić)
 A ženska se sva ukočila od trte, NI BE... (Raos)

od a do ž [znati, naučiti, nabrojiti itd.]
 u potpunosti, od početka do kraja [znati, naučiti, nabrojiti itd.]
 Prijatelj mojih roditelja ima svoje pčele i zna o među sve OD A DO Ž. (G)
 O Matošu je naučila sve OD A DO Ž, ne gine joj petica.

ABECEDA
početi / počinjati od abecede
 početi / počinjati od najosnovnijeg (temelja, <samog> početka)
 Čini mi se da više nemam opravdanja žaliti se da će mi opet doći netko novi tko ne poznaje televiziju, ne zna njen sustav i s kojim ću opet POČINJATI OD početka ABECEDA, od prvog 'a'. (N)

ADAM
od Adama <i Eve>
 1. od davnine, oduvijek, od pamtivijeka
 Na pitanja u vezi s ljudskim pravima i Haaškim sudom Predsjednik je odgovorio:
 - Pravo je nešto čemu čovjek, ljudsko društvo, narodi teže od pamtivijeka, OD ADAMA i Eve, ali idealno pravo nikada se ne može ostvariti. (HNK - N)
 2. preopširno, nadugačko i naširoko
 Dr. Zvonimir Baletić (...) govorio je o ekonomiji i njezinim temeljima. OD ADAMA do današnjih dana dr. Baletić je prikazao povijest i probleme između prirode i čovjeka... (HNK - N)

²² Kolokacijska baza hrvatskoga jezika, <http://ihj.hr/kolokacije/o-bazi/> (30. kolovoza 2022.)

Što se tiče same strukture rječničkoga članka (*Slika 5*), on se sastoji od nadnatuknice, natuknice, definicije frazema i primjera njegove upotrebe. Nadnatuknica je otisnuta debelim verzalnim slovima i ona je glavna sastavnica frazema, a određena je morfološkim principom prema sljedećoj hijerarhiji autosemantičkih vrsta riječi: imenice, poimeničene riječi, pridjevi, prilozi i zamjenice. U slučaju da pojedini frazem sadržava dvije sastavnice ili više njih koje pripadaju istoj vrsti riječi, glavnom se smatra ona koja je prva. Natuknica je pak s druge strane frazem otisnut debelim slovima, a kod nekih se frazema pojavljuju različiti tipovi zagrada koji imaju određena značenja. Nakon toga slijedi značenje frazema od kojih većina ima samo jedno značenje dok pojedini imaju više značenja. Na kraju se nalaze primjeri upotrebe tih frazema u kontekstu koji su preuzeti iz novije hrvatske književnosti. (Menac i dr. 2014: 10)

Osim toga, rječnik sadrži kazalo u kojemu su frazemi poredani prema abecednome redoslijedu prve sastavnice, leksikografske izvore kojima su se autori rječnik koristili pri izradi i na kraju popis izvora u kojemu se abecednim redoslijedom navode književnici i njihova djela iz kojih su ispisivani dijelovi tekstova s odgovarajućim frazemom. (Menac i dr. 2014: 15)

3. Korpus: *Hrvatski list*

Slika 6.: Primjer *Hrvatskoga lista*

Izvor: [hrvatski list, pula 1915 - 1918 - Bing images](#)

Hrvatski je list (Slika 6) dnevnik koji je izlazio u Puli od 1. srpnja 1915. do 18. prosinca 1918. Josip Krmpotić bio je nakladnik, vlasnik i tiskar lista (*Tiskara Jos. Krmpotić*), a od 1. listopada 1918. vlasnik izdavač bio je dr. Lovro Scalier. Kao urednici lista navedeni su Josip Hain (od početka izlaženja do 31. srpnja 1918.), Ivan Markon (od 1. kolovoza 1918. do kraja izlaženja), no, prema M. Mirkoviću, list je stvarno uređivao dr. Mario Krmpotić, koji je u njemu i pisao. (*Istarske novine online*)

Na mrežnoj stranici *INO (Istarske novine online)* navedeno je da je početna naklada bila 500 primjeraka, a poslije oko 1800 primjeraka. List je imao 2 – 4 stranice. Sadržavao je redovite rubrike: ratna izvješća, vijesti iz Austro-Ugarske Monarhije, pokrajinske vijesti (koje se odnose na Istru i Dalmaciju), romane u nastavcima i reklame.

Osim toga, istaknuto je kako posebnu važnu povijesno-dokumentarnu vrijednost imaju vijesti o stradanju civilnoga stanovništva Pule i južne Istre koje je 1915., nakon ulaska Italije u rat, premješteno u druge dijelove Monarhije, zbog

opasnosti od talijanskoga napada na Pulu. Oko 50 000 Istrana vlakovima je premješteno u druge dijelove Monarhije, poglavito u logore za prognanike u Wagni, Gmündu, Pottendorfu, Steinklammu i drugim austrijskim mjestima, a manjim dijelom i na područje Mađarske, Moravske i Češke. Zbog loših životnih uvjeta te uslijed velike epidemije tzv. španjolske gripe i drugih bolesti, stradalo je mnogo Istrana, osobito djece i staraca, a ostali su se vratili u Istru 1917. i 1918. godine. Bilo je to najveće stradanje Puljana i drugih Istrana u Prvome svjetskom ratu. Taj je dnevnik redovito izvještavao o tim izbjeglicama.

Od kraja 1917. u dnevniku je objavljivao priloge i Mijo Mirković (pod pseudonimom Mate Balota, Morsky i dr.). Pisao je članke na hrvatskome jeziku i na istarskoj čakavštini. Među suradnicima lista bili su i F. Barbalić, B. Deprato i dr. Posljednjih godina izlaženja list je sve otvorenije zagovarao južnoslavensko jedinstvo, pa je od 9. kolovoza 1918. do kraja izlaženja izlazio na ekavici. Pojedini članci bili su cenzurirani, a od 30. ožujka do 6. lipnja 1918. izlaženje lista sudski je obustavljeno. Ubrzo nakon zaposjedanja Pule 5. studenoga 1918. talijanske vojne vlasti zabranile su list, a Krmpotića su osudili na trodnevni zatvor. Zatim su on i urednici internirani u Italiji. Nakon povratka 1920., nakon što su mu fašisti zapalili tiskaru, bio je prisiljen prodati tiskaru i zauvijek napustiti Pulu.

Ove novine danas su vrlo rijetke, te je – prema saznanjima knjižničara Sveučilišne knjižnice u Puli – ovo jedini njihov sačuvani komplet u hrvatskim knjižnicama (nedostaje tridesetak brojeva).

„Izdanja (godišta) novina *Hrvatski list* (Pula, 1915-1918) koja su dostupna na mrežnim stranicama Sveučilišne knjižnice u Puli: Godište 1, 1915., Br. 1 – 135, 137 – 169 - nedostaje 1 broj, Godište 2, 1916., Br. 170 – 239, 241 – 381, 383 – 537 - nedostaju 2 broja, Godište 3, 1917., Br. 539 – 637, 639 – 831, 862 – 885, 887 – 891 - nedostaju 34 broja i Godište 4, 1918., Br. 893 – 1089, 1091 – 1190, 1193 – 1235 - nedostaje 13 brojeva.“ (*Istarske novine online*)

Istra je stoljećima bila pod austrijskom i talijanskom vlašću, stoga je hrvatski jezik bio zanemaren zbog utjecaja talijanskoga i njemačkoga jezika. Njegov se položaj mijenjao i on dobio na značenju zaslugama hrvatskoga svećenstva, a od posebnoga značaja za očuvanje hrvatskoga imena, jezika i kulture pripisuju se biskupu Jurju Dobrili. Molitvenik „Otče, budi volja tvoja“ snažno je utjecao na hrvatski narod u Istri. Mladi su se pravaši (Matko Laginja, Matko Mandić i Vjekoslav Spinčić) 80-ih godina

19. stoljeća borili za ravnopravnost hrvatskoga jezika s talijanskim. Na kraju 19. stoljeća otvorio se prvi Narodni dom u Istri, zatim prva hrvatska gimnazija u Pazinu te Družba sv. Ćirila i Metoda za Istru. Za početak 20. stoljeća bitne su prve novine na hrvatskome jeziku u Istri, a to je bila *Naša sloga* nakon koje slijedi *Hrvatski list*. (Fonović Cvijanović 2011: 305 – 322)

3.1 Publicistički funkcionalni stil

Publicistički je funkcionalni stil standardnoga jezika, stil javnoga iznošenja koji se ostvaruje u pisanome i u govornome mediju (jezik radija i televizije). Njime se koriste novinari i publicisti pišući tekstove za dnevne novine, časopise i ostale tiskovine te vodeći emisije na radiju i televiziji. Važno je naglasiti kako bi novinari i publicisti trebali upotrebljavati jezik ujednačen sa zahtjevima standardnojezičnih normi i biti svjesni odgovornosti koja je posljedica činjenice da čitatelji, slušatelji i gledatelji svakodnevno prate njihov jezik i da mnogi od njih na taj način oblikuju svoju jezičnu svijest. Osim što bi trebali poštivati općejezične norme, novinari moraju poštivati i norme pojedinih žanrova odnosno vrsta koji se postižu unutar publicističkoga stila standardnoga jezika. Publicistički funkcionalni stil može se podijeliti i na književno novinarstvo koje je stilom blisko književnoumjetničkome stilu, dok pravi publicistički funkcionalni stil čine različiti žanrovi koji su nastali kao posljedica mnogobrojnih funkcija novina, radija i televizije (informativne, promidžbene, pedagoške, zabavne i dr.). Navedeni se žanrovi pak mogu podijeliti u dvije skupine. Prvu skupinu sačinjavaju žanrovi kojima je osnovna zadaća da obavijeste, npr. vijest, komentar, kronika, prikaz, intervju, reportaža. Drugu skupinu čine žanrovi u kojima su u većoj ili manjoj mjeri prisutne i značajke književnoumjetničkoga funkcionalnoga stila kao što su kratka priča, kozerija, humoreska, esej, feljton i sl. (Frančić i dr. 2005: 243)

U tim se dvjema skupinama publicistički stil ostvaruje različito. Za žanrove prve skupine čija je uloga prije svega obavijesna odnosno informativna te pedagoška i prosvjetiteljska, dominiraju jednostavne rečenice, nefigurativan i neekspresivan

jezik. Treba napomenuti kako se i novinski članci mogu razlikovati, ovisno o vrsti novina u kojima su oni objavljeni. (Frančić i dr. 2005: 244)

Publicistički funkcionalni stil je od svih stilova hrvatskoga standardnog jezika onaj stil koji je najviše sklon promjenama jer na njega utječe svakodnevne izvanjezične promjene koje se događaju u svijetu te se prema njima i on mijenja. To je stil u kojemu se najbolje pokazuju mjesta na kojima norma postaje upitnom ili situacije u kojima normativno pravilo ostaje odnosno postaje tzv. *mrtvo slovo na papiru*. Najbitnija značajka ovoga stila je jezična živost i težnja ovjerenosti korištenih jezičnih jedinica, a ta je značajka uzrokovana korisnikom koji zahtjeva jasnu i razumljivu obavijest pisanu razumljivim stilom. Informativne emisije i dnevne novine imaju najveći broj korisnika te je njihova namjena da obavijeste tj. da na najbrži i najjednostavniji način primatelju prenesu obavijest. (Frančić i dr. 2005: 247)

4. Frazemi u *Hrvatskome listu*

4.1 Metodologija istraživanja

Zadatak i cilj istraživanja temelji se na korpusu novina *Hrvatski list*. Prikupljeni frazemi pronađeni su u novinama koje su izlazile od 1. srpnja 1915. do 18. prosinca 1918. korištenjem *Hrvatskoga frazeološkoga rječnika*²³ i popisom frazema *IHJJ-a*²⁴ te su na kraju razvrstani, uspoređeni i analizirani. Frazemi su pronađeni pomoću tražilice ključnih riječi na mrežnoj stranici *INO digitalizirana građa*²⁵, a ondje gdje je bilo više ponuđenih primjera, odabran je samo jedan za potrebe ovoga rada.

U nastavku će se navesti pronađeni frazemi, glavna sastavnica svakoga frazema, njihovo semantičko značenje te kojoj skupini frazema pripadaju prema središnjoj punoznačnici i podrijetlu. Uz primjer svakoga frazema, u zagradama će se navesti godina izdanja, broj *Hrvatskoga lista* / stranica na kojoj je frazem pronađen.

4.2 Istraživanje

Istraživanje je prikazano tablično.

Tablica se sastoji od sedam stupaca: *redni broj, glavna sastavnica frazema, frazem, primjer frazema u Hrvatskome listu, značenje uvriježenoga frazema, klasifikacija frazema prema središnjoj punoznačnici i klasifikacija frazema prema podrijetlu*. Frazemi su poredani abecednim redom prema glavnoj sastavnici frazema, zatim slijedi primjer frazema koji je preuzet iz *Hrvatskoga lista* te je uz njega naveden broj novina i stranice na kojoj se nalazi.

²³ Menac, A., Fink Arsovski, Ž., Venturin, R.: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2014.

²⁴ *Baza hrvatskoga jezika*, <http://frazemi.ihjj.hr/> (30. kolovoza 2022.)

²⁵ *Hrvatski list* (1915. – 1918.), http://www.ino.com.hr/digitalizirana-gradja/info/hrvatski_list (10. lipnja 2022.)

Nakon toga, ispisana su sva značenja za određeni frazem koja su zapisana u *Hrvatskome frazeološkome rječniku*. Na kraju se nalaze dva stupca: *klasifikacija frazema prema središnjoj punoznačnici* (imenički, glagolski, pridjevni i priložni frazem) te *klasifikacija frazema prema podrijetlu* (nacionalni frazemi, frazemi stranoga nacionalnog karaktera, općeeuropski frazemi (biblijski frazemi / kršćanskoga karaktera, frazemi motivirani mitološkim / povijesnim ličnostima / događajima, izreke poznatih ličnosti, frazemi općega značenja, noviji frazemi), sportski frazemi, frazemi iz književnih djela i frazemi vezane uz različite ljudske djelatnosti)

Tablica 1: Klasifikacija frazema

Rb.	Glavna sastavnica frazema	Frazem	Primjer frazema korištenoga u <i>Hrvatskome listu</i>	Značenje uvriježenoga frazema	Klasifikacija frazema prema središnjoj punoznačnici	Klasifikacija frazema prema podrijetlu
1.	AMO-TAMO	<u><i>amo tamo</i></u> (<u><i>amo-tamo/tamo-amo</i></u>)	...svoje struke, a sve posrće, mrmrljajući, <u><i>amo tamo</i></u> , kad ne nadje na svom mjestu koje... (1916., 110/4)	u raznim pravcima (smjerovima), čas na jednu, čas na drugu stranu	priložni frazem	nacionalni frazem
2.	BITI	<u><i>biti ili ne biti</i></u>	...vani, pomogao u teškom boju za život i smrt, za <u><i>biti ili ne biti</i></u> . Kod ostalih vojska zapadne... (1917., 114/1)	bit, srž, najvažnija (presudna) stvar, pitanje opstanka	glagolski frazem	frazem iz književnoga djela

3.	BITI	<u>biti izvan sebe</u> <od (zbog) čega>	...čim bi ga se kupilo. Uvrijedjen, sav <u>izvan sebe</u> , jurnuo je na ulicu, dugo je sjedio u... (1917., 196/4)	ne biti u stanju vladati svojim osjećajima (strastima), biti u afektu, afektivno	glagolski frazem	nacionalni frazem
4.	BOG	<u>bože pomози</u>	...sad opet povuče za sobom novu nedaću. E, <u>Bože pomози!</u> rekoše roditelji, pa nanovo navališe na... (1916., 102/4)	kakav-takav, osrednji	imenički frazem	biblijski frazem
5.	BOG	<u>Božja volja</u>	...polazeći šaptnuo preko prelaza: Ako je <u>božja volja</u> , vratit ću se, kad izmine treća godina,... (1917., 73/2)	ono što mora biti, ono što se ne može izbjeći, nešto nepredvidljivo	imenički frazem	biblijski frazem

6.	BOG	<u>za bogove</u>	...Madžarska politička igra i jest lakrdija <u>za bogove!</u> Kao zahlkellner dženteimena tako... (1917., 144/2)	odličan, izvrstan, izvanredan, lijep	imenički frazem	frazemi motivirani mitološkim ličnostima
7.	BOK	<u>bok uz (o)</u> <u>bok <s kim></u>	...stupile su jučer njemačke i austro-ugarske čete <u>bok uz bok</u> u boj protiv negdašnjemu savezniku u... (1917., 298/1)	1. blizu <i>koga</i> , pored <i>koga</i> , u blizini <i>koga</i> 2. u suradnji (zajedništvu) s <i>kim</i> , zajedno s <i>kim</i> , složno	priložni frazem	strani nacionalni frazem
8.	BRADA	<u>puna šaka brade</u>	...— Luka. Ej da se te lude dočepam, <u>puna šaka brade!</u> Nevalja ti posao, Mikice! Zar si zato išao... (1917., 115/4)	baš dobro, odlično, izvrsno, super, ne može biti bolje	imenički frazem	nacionalni frazem

9.	BREME	<u>imati</u> <u>(nositi)</u> <u><težak></u> <u>teret</u> <u>(breme) na</u> <u>duši</u>	...da si prije puta u brdo što više olakša <u>teško breme</u> , koje je već sad u ravnici dobro osjećao... (1916., 127/2)	imati opterećenu savjest, imati teško duševno opterećenje, mučiti se zbog čega	glagolski frazem	strani nacionalni frazem
10.	BRŽE-BOLJE	<u>brže bolje</u> <u>(brže-bolje)</u>	...klonuli bi duhom i napuštali poslove i <u>brže bolje</u> spremali svoje kapitalne u pojedine banke,... (1917., 17/2)	najvećom brzinom, što je brže moguće	priložni frazem	strani nacionalni frazem
11.	CVIJET	<u>u cvijetu</u> <u>mladosti</u>	...111. tečaja učiteljstva umrla je <u>u cvijetu</u> svoje <u>mladosti</u> , u dobi od dv;đeset godina, u Neudorfu... (1917., 274/4)	u najljepše doba mladosti	imenički frazem	strani nacionalni frazem

12.	ČOVJEK	<u>čovjek na svom mjestu</u>	...Poteškoće su za njega, da bude <u>čovjek na svom mjestu</u> , veće nego li poteškoće njegovih... (1917., 24/2)	pošten (čestit, neporočan) čovjek (žena) kojemu se ništa ne može zamjeriti	pridjevni frazem	nacionalni frazem
13.	ČOVJEK	<u>svjetski čovjek</u>	...u Parizu veoma poznata ličnost, otmjen <u>svjetski čovjek</u> , koji je sjajno nastupao, raspolagao... (1917., 280/1)	čovjek koji je mnogo proputovao (koji poznaje svijet i običaje, koji se zna vladati)	pridjevni frazem	nacionalni frazem
14.	ČUDO	<u>gle čuda<!></u>	...ne gledaj tamo! vikne Cina. No <u>gle čuda!</u> na njenom licu nije bilo straha. Usta je... (1917., 259/4)	neobična (neočekivana, iznenađujuća) stvar, nešto izvan očekivanja	imenički frazem	biblijski frazem

15.	DALJNJI	<u>bez daljnega</u>	...zahtjev, izražen u Wilsonovoj poruci, <u>bez daljnega</u> izvršiti. Još je svima u pameti, uz... (1917., 95/1)	u svakom slučaju, na svaki način, bez odgađanja, sigurno	priložni frazem	nacionalni frazem
16.	DAN	<u><i> danju i noću</u>	...topovska vatra. Vedro je vrijeme <u>i danju i noću</u> izazvalo vrlo živu izvidničku i navalnu... (1917., 96/1)	neprekidno, cijelo vrijeme, bez prestanka	imenički frazem	nacionalni frazem
17.	DAN-DANAS	<u>dan danas (dan-danas)</u>	...nikada bio tako pun laži i prijevara, kao <u>dan danas</u> . Možda ima praotac laži i tu svoj rep, u... (1916., 47/4)	do dana današnjega, još i danas	imenički frazem	strani nacionalni frazem

18.	DANI	<u>pod stare dane</u>	...života u svojoj kući u Ilici, mogao <u>pod stare dane</u> stare sfoje kosti preneti na drugo mjesto,... (1917., 144/4)	u starosti, pod starost, u visokim (poodmaklim) godinama	pridjevni frazem	nacionalni frazem
19.	DLAKA	<u>ni za dlaku (vlas)</u>	...svoje ratne ciljeve i da u tome ne će <u>ni za dlaku</u> popustiti. Ipak, koliko Rusija nastoji oko... (1917., 179/3)	nimalo, ni najmanje	imenički frazem	nacionalni frazem
20.	DLAN	<u>vidi se kao na dlanu</u> što	...ako se radi o njihovoj sudbini. <u>Jasno je kao na dlanu</u> svima, da niti grof Czernin a niti naša i... (1917., 349/2)	jasno, vidljivo, pregledno /o panorami, krajoliku i sl./	glagolski frazem	nacionalni frazem

21.	DUŠA	<u><i>dobra duša</i></u>	...odkad se je ta <u><i>dobra duša</i></u> preselila gospodinu Bogu, od onda je vrag —... (1917., 178/4)	dobar (dobrodušan, dobročudan) čovjek, dobričina	pridjevni frazem	nacionalni frazem
22.	DUŠA	<u><i>mirne duše</i></u>	...ljulja . . . A bome i po danu mogu sad <u><i>mirne</i></u> <u><i>duše</i></u> da se naužijem divne te slobode, koja kao da... (1916., 17/2)	mirno, lako, slobodno, neopterećeno, bez oklijevanja (krzmanja)	pridjevni frazem	nacionalni frazem
23.	DUŠA	<u><i>pjesnička</i></u> <u><i>duša</i></u>	...olakšao breme Ivi Vojnoviću ? <u><i>Pjesnička</i></u> je <u><i>duša</i></u> ponosita. Vojnović se ne obraća narodu, da... (1917., 266/2)	osjećajan čovjek, pjesnik u duši	pridjevni frazem	frazem vezan za ljudsku djelatnost

24.	FORMA	<u>forme radi</u>	...samo zlato, na stran. "Nu," nastavi, " <u>forme radi</u> morate tri tisuće ostaviti u škrinji, a to... (1917., 168/4)	tek da se udovolji običaju, zbog formalnosti, iz formalnih razloga	imenički frazem	noviji frazem
25.	GLAS	<u>glas naroda</u>	...pravo čuli, kad smo mislili, da razabiremo <u>glas naroda</u> , koji čezne za slobodom. Tomu pridolazi... (1917., 62/2)	javno mnijenje	pridjevni frazem	noviji frazem
26.	GLAS	<u><nema> ni traga <ni glasa></u> komu, čemu (od koga, od čega)	...a o gospodinu Martinu Čarapi još <u>ni traga ni glasa</u> , o onom istom gospodinu Martinu Čarapi,... (1916., 121/4)	nema <i>koga, čega</i> , nema ni najmanje vijesti (naznake) o <i>kome, o čemu</i> , nestati, ne javljati se	imenički frazem	nacionalni frazem

27.	GLAVA	<u>izgubiti</u> <u>glavu (život)</u>	...glavom, kad je od njegovog taneta <u>izgubio</u> drugi <u>glavu</u> , ali ipak mogao bi posumnja! u sistem,... (1917., 291/3)	poginuti	glagolski frazem	nacionalni frazem
28.	GLAVA	<u>ni za živu</u> <u>glavu</u>	...da se suprotstavi ženi? Jok! <u>Ni za živu</u> <u>glavu</u> , jer I smišlja Luigi i ovako i onako,... (1916., 6/3)	nikako, nipošto, ni po (pod) koju cijenu, ni slučajno	pridjevni frazem	nacionalni frazem
29.	GLAVA	<u>platiti</u> <u>glavom</u> <u>(životom)</u> što	...Istina, da je žandar znao, da neće <u>platiti</u> <u>glavom</u> , kad je od njegovog taneta izgubio drugi... (1917., 291/3)	izgubiti život, poginuti /zbog neke krivice, uvjerenja itd./	glagolski frazem	nacionalni frazem

30.	GLAVA	<u>svoje glave</u>	...teško svjetovati, jer ste žestoki, jer ste <u>svoje glave</u> . Vi ste me i onako uvriedili, premda to... (1917., 183/4)	svoje glav, tvrdoglav	pridjevni frazem	nacionalni frazem
31.	GLAVA	<u>usijana glava</u>	...o sebi razmišljati, može li se tako <u>usijanim glavama</u> prepustiti ono, što se je prije 5... (1917., 174/3)	1. glava puna ludih zamisli 2. zanesenjak, fanatik, čovjek koji srlja u opasnosti	pridjevni frazem	nacionalni frazem
32.	GLAVA	<u>ženska glavo<!></u>	...me nudjate zlatnom jabukom. Ja sam luda <u>ženska glava</u> , ne poznajem vaših zakona i pravda, ja ne... (1917., 179/4)	<luda (nesmotrena)> ženo<!>	pridjevni frazem	nacionalni frazem

33.	GOST	<u>visok gost</u>	...često zalazila u ovaj grad, koji je <u>visokim gostima</u> podigao u svom središtu dvorac. I pokojna... (1916., 303/2)	važan (ugledan, cijenjen) gost	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
34.	GOVOR	<u>nema (nije bilo) <ni> govora (zboru) o čemu</u>	...poklisara u Rimu pl. Giersa vijest, da <u>nema ni govora</u> o tomu, da su crnogorske čete položile... (1916., 48/1)	ne dolazi u obzir što, nikako ne može biti što	imenički frazem	nacionalni frazem
35.	GROM	<u>kao grom iz vedra neba</u>	...čitavih deset godina. I katastrofa je došla <u>kao grom iz vedra neba</u> . Koliki njih su se od tada... (1916., 113/3)	iznenada, potpuno (sasvim) neočekivano	priložni frazem	strani nacionalni frazem

36.	IME	<u>na mrtvo ime</u> [istući, posvađati se, napiti se itd.]	...nije htio,' pa su ga izprebijali <u>na mrtvo ime</u> i uskratili mu hranu. Vojnik još uvijek nije... (1916., 295/2)	jako, u velikoj mjeri, vrlo mnogo, do krajnjih granica [istući, posvađati se, napiti se itd.]	priložni frazem	nacionalni frazem
37.	IME	<u>steći ime</u>	...znamenitog velmožu, koji si je znao <u>steći</u> časno <u>ime</u> kod kuće i u tudjini, a u austrijskoj... (1916., 141/2)	postati poznat (popularan, ugledan)	glagolski frazem	noviji frazem
38.	IME	<u>svoje ime</u>	...ostvarene od propale duše, da proslavi <u>svoje ime</u> i ime svog lista. Da su okrstili naše u... (1916., 322/2)	prema mom mišljenju (uvjerenju), onako kako ja mislim	imenički frazem	nacionalni frazem

39.	ISTINA	<u><i>istini za volju</i></u>	...Matuljama, koji prodaje dotični list. <u><i>Istini za volju</i></u> mora se priznati, da ta tvrdnja ne stoji,... (1916., 111/4)	pravo (iskreno) govoreći, zaista, da budem iskren, ako je do istine	priložni frazem	nacionalni frazem
40.	JAZ	<u><i>premostiti jaz</i></u>	...je između jedne struje u zemlji i druge duboki <u><i>jaz</i></u> , koji valja <u><i>premostiti</i></u> milom ili silom.... (1917., 256/1)	svladati prepreke (teškoće, razlike)	glagolski frazem	noviji frazem
41.	JEZIK	<u><i>jezik za zube!</i></u>	...izmuca Mato. — Mir! Posluh! <u><i>Jezik za zube!</i></u> — Pravi pošteni ljudi moraju doći na... (1917., 94/4)	šuti!, šutite!, ne smiješ (ne smijete) govoriti!, ni riječi <više>!	glagolski frazem	nacionalni frazem

42.	KAD	<u><a> kad</u> <u>tamo</u>	...uništiti Bugarsku, oslo- boditi Rumunjsku, <u>a kad tamo</u> ipak uza sve to nikad ne dolazi iz škripca?... (1917., 43/2)	suprotno očekivanju, naprotiv	priložni frazem	nacionalni frazem
43.	KAKO	<u>bilo kako</u> <u>(što) bilo</u> ili <u>kako (što)</u> <u>bilo da bilo</u>	...u mnogim dijelovima ostati više ona stara. <u>Bilo kako bilo</u> , za sve narode, koji u njoj... (1916., 98/2)	u svakom slučaju, bez obzira na to koje se činjenice uzimaju u obzir, na svaki (bilo koji) način	priložni frazem	nacionalni frazem
44.	KAMEN	<u>kamen</u> <u>smutnje</u> <u>(spoticanja)</u>	...stoljeća viju bajke i priče. Neprestani <u>kamen smutnje</u> između država, koje su se natjecale za... (1917., 78/2)	uzrok smutnje (svađe, razdora, nerazumijevanj a), osnovna (glavna) smetnja <i>komu</i> <i>za što</i>	pridjevni frazem	biblijski frazem

45.	KAMEN	<u>kamen</u> <u>smutnje</u> (<u>spoticanja</u>)	...da isključi Ulster od homerule. To je bio <u>kamen spoticanja</u> . Redmond je jasno izrazio, da ga... (1917., 80/2)	uzrok smutnje (svađe, razdora, nerazumijevanja), osnovna (glavna) smetnja komu za što	pridjevni frazem	biblijski frazem
46.	KAMEN	<u>od kamena</u>	...valja zdravlje, jer Bog nije stvorio čovjeka <u>od kamena</u> . Vi liepo počivajte u svojoj komorici, pa... (1917., 146/4)	hladan, tvrd, bezosjećajan	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
47.	KAMEN	<u>tvrd kao kamen</u>	...kraj vrata gradske kuće niem kao mrav, <u>tvrd ko kamen</u> , blied kao krpa. Njegove se oči točile od... (1917., 109/4)	veoma tvrd /ob. o hrani/	pridjevni frazem	nacionalni frazem

48.	KARIKA	<u>karika u lancu</u> ili <u>karika istog (tog i sl.) lanca</u>	...Nova kriza u Ugarskoj samo je jedna <u>karika u lancu</u> ... (1917., 144/2)	dio cjeline, dio (element) bez kojega se ne može, ali sam po sebi nije važan, jedan od mnogih	imenički frazem	strani nacionalni frazem
49.	KOMENTAR	<u>bez komentara</u> <!/>	...i snežnoj vijavici. Politika. <u>Bez komentara</u> donášamo komentar, što žN. Freie... (1916., 40/3)	o tome ne želim (ne želim) razgovarati <!/>, suzdržavam (suzdržavamo) se od odgovora(komentara)<!/>, ne dajem (ne dajemo) izjave <!/>	priložni frazem	strani nacionalni frazem
50.	KORAK	<u>korak nazad (natrag)</u>	...Ja da te pustim? skoči Andro dva, tri <u>koraka natrag</u> i uzmaknu konjaničku crvenkapu na šiju... (1917., 73/2)	nazadovanje, promjena nagore, zaostajanje <u razvoju (poslu) itd.>	priložni frazem	strani nacionalni frazem

51.	KORAK	<u>korak po korak</u>	...može se poljačka država tek malo po malo i <u>korak po korak</u> izgradjivati. Imenovanje... (1917., 338/2)	polagano, postupno, malo-pomalo, oprezno	priložni frazem	strani nacionalni frazem
52.	KORAK	<u>prvi koraci</u> <u čemu>	...i već je izgledalo, da su učinjeni <u>prvi koraci</u> daljnjem sporazumu. Ali, kada su se s... (1916., 15/4)	početno razdoblje čega , prvi pokušaji čega , počeci čega	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
53.	KROV	<u>krov nad glavom</u>	...neće li i meni sred mrkle noći planuti <u>krov nad glavom</u> . O da ga je imat u šakah, šakama bi ga... (1917., 97/4)	vlastiti dom (kuća, stan), sklonište, smještaj u kakvu objektu	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem

54.	KRPA	<u>blijed kao krpa (platno)</u>	...kraj vrata gradske kuće niem kao mrav, tvrd ko kamen, <u>blied kao krpa.</u> Njegove se oči točile od... (1917., 109/4)	vrlo blijed /od straha, nelagode, bolesti/	pridjevni frazem	nacionalni frazem
55.	LIJEK	<u>nema (nije bilo) lijeka čemu (za što)</u>	...protiv usavršenih letilica atomskih bomba <u>nema lijeka.</u> Od njih su sve zemlje ugrožene, čak i... (1917., 5/2)	ne može se popraviti što, u jednom (beznadnom) je stanju što, nema rješenja (pomoći)	imenički frazem	nacionalni frazem
56.	LUD	<u>kao ljudi (blesav, mahnit)</u> [raditi, vikati itd.]	...to coprija, jer od onoga dana idu vam ljudi <u>kao ljudi</u> kupovati u dućan staroga Vida, pa to sve... (1917., 140/4)	pretjerano, prekomjerno, iz sve snage, bez sustezanja [raditi, vikati itd.]	pridjevni frazem	nacionalni frazem

57.	MILO	<u>vratiti/</u> <u>vraćati milo</u> <u>za drago</u>	...a on im je kavalirski morao <u>vratiti milo za drago</u> . Ali vrijeme od zadnjeg zasjedanja... (1917., 269/2)	uzvratiti / uzvrćati jednako oštrim (ružnim) postupkom (riječima) <i>komu</i> , osvetiti se / osvećivati se <i>komu</i> , ne ostati / ne ostajati dužan <i>komu</i>	glagolski frazem	nacionalni frazem
58.	MJERE	<u>preko</u> <u><svake></u> <u>mjere</u>	...općinskih i cestovnih fondova, <u>preko svake mjere</u> niske. Tomu nisu uzrokom nepovoljne... (1917., 14/2)	pretjerano, prekomjerno, iznad dopuštene granice, nepodnošljivo	priložni frazem	nacionalni frazem
59.	MLADEŽ	<u>zlatna</u> <u>mladež</u>	...mu prigovarati, da je površna lutka, a " <u>zlatna mladež</u> ," kojoj su pusto-lovine, pijanke i noćne... (1916., 226/2)	razmažena i rasipna djeca bogataša	pridjevni frazem	noviji frazem

60.	MUHA	<p><u>kao muha</u> <u>bez glave</u> [juriti, letjeti i sl.]</p>	<p>...hodao je po cijeloj kući amo i tamo <u>kao muha bez glave</u>, a sve od same teške radosti nigdje nije... (1917., 124/4)</p>	<p>smeteno, smušeno, nasumce, nepromišljeno, bezglavo, bez plana [juriti, letjeti i sl.]</p>	priložni frazem	nacionalni frazem
61.	MUKA	<p><u>bez muke</u> <u>(bez po muke)</u></p>	<p>...Naš narod je bistar i nadaren te uči lako i <u>bez muke</u> tuđe jezike. Ako je već nužno, da se naučni... (1917., 168/3)</p>	<p>jednostavno, vrlo lako, bez ikakva naprezanja (napora)</p>	priložni frazem	nacionalni frazem
62.	NAJMANJE	<p><u>ni najmanje</u></p>	<p>...oko njezinih usnica odavao je, da se neće <u>ni najmanje</u> protiviti momu prijedlogu. Dakle?... (1916., 69/4)</p>	<p>nimalo, ni u najmanjoj količini (mjeri)</p>	priložni frazem	nacionalni frazem

63.	NEBO	<u>pod vedrim</u> <u>(otvorenim)</u> <u>nebom</u>	...nije ni oćutio njezine sile. Isto <u>pod vedrim nebom</u> poće ga vino hrvati. Al je pisarćić bio... (1917., 77/1)	vani, na otvorenom	pridjevni frazem	nacionalni frazem
64.	NOĆ	<u>gluho doba</u> <u><noći></u>	...ni malograđski bezjak ne dožiwe, da bi u <u>gluho doba noći</u> sjedio kao na konju na grebenastoj ... (1917., 266/4)	duboka noć, vrijeme oko ponoći	pridjevni frazem	nacionalni frazem
65.	NOĆI	<u>preko noći</u>	...Na taj bi si način mogla Njemaćka, da <u>preko noći</u> stvori iz talijan-skog Savi a Pavlia, iz... (1917., 303/2)	u vrlo kratkom vremenskom razdoblju, naglo, brzo	priložni frazem	strani nacionalni frazem

66.	NOS	<u>ne vidjeti ni prst (prsta) pred nosom</u>	...nisam, jet je bila noć, <u>ni prsta nisi vidio pred nosom</u> , pa se meni u glavi malo miešalo. Tražio... (1917., 167/4)	A) potpuna je tama, mrak je, ništa se ne vidi B) ne shvaćati (ne uočavati) širinu problema, ništa ne shvaćati, ne vidjeti bit stvari, biti slijep za što	glagolski frazem	nacionalni frazem
68.	NOV	<u>nov novcat novcati</u>	...unapredjenjem u službplaći i pokloni mi <u>novi novcati</u> , čujete li, novi novcati zimski kaput,... (1916., 9/4)	posve (sasvim) nov	pridjevni frazem	nacionalni frazem
67.	OGNJILO	<u>vratiti/ vraćati šilo za ognjilo</u>	...raspolaganje. Hapšenja u Carigradu. <u>Šilo za ognjilo</u> . Carigrad, 9. Kao prva odmazda za... (1916., 10/1)	vratiti / vraćati istom mjerom, osvetiti se / osvećivati se na odgovarajući način	pridjevni frazem	nacionalni frazem

69.	ORAH	<u>tvrd orah</u>	...vojska na rumunjskoj granici da zagrizne u <u>tvrd orah</u> . Ruska ofenziva u tom predjelu pokazuje... (1916., 55/2)	1. nepopustljiva osoba, osoba izuzetno čvrstih principa, osoba koja uporno ostaje pri svome 2. težak (gotovo nerješiv) problem	pridjevni frazem	nacionalni frazem
70.	OTAC	<u>biti <i> otac i majka komu</u>	...koji se zauzima za škole i djecu, ko da im <u>je i majka i otac</u> . Spominjemo na koncu učiteljstvo,... (1917., 362/3)	u potpunosti se posvetiti djetetu, bez bračnoga druga brinuti se za dijete, brinuti se za dijete bez drugog roditelja	glagolski frazem	nacionalni frazem
71.	PETA	<u>Ahilova peta</u>	...od najvažnijih svjetskih problema, da je <u>Ahilova peta</u> razvitka Ugarske baš nastojanje južnih... (1917., 176/3)	ranjivo mjesto <čije>, slaba strana <čija>	pridjevni frazem	frazem motiviran mitološkom ličnosti

72.	POGLED	<u>na prvi pogled</u>	...svoje pravo lice. Ne razabire li se to <u>na prvi pogled</u> , kad on eto odmah na početku svoje izjave... (1917., 25/2)	otprve, odmah; bez posebnog zadubljivanja u što, nakon površnog promatranja (uvida)	priložni frazem	strani nacionalni frazem
73.	POGLED	<u>u svakom pogledu</u>	...Zemlja radi, napreduje i uspjeva <u>u svakom pogledu</u> ". Uspjevanje, napredovanje! Gradjani... (1916., 166/2)	svakako, na svaki način	pridjevni frazem	nacionalni frazem
74.	POJAM	<u>nemati <blage> veze (pojma) <o kome, o čemu></u>	...umova! Ugarska politička javnost <u>nema pojma</u> o tome, da je jugoslaveno pitanje danas... (1917., 176/3)	ništa ne znati <o kome, o čemu>, ni u što se ne razumjeti	glagolski frazem	nacionalni frazem

75.	POSLIJE	<u>prije ili poslije (kasnije)</u>	...je baš ovo pitanje ono, koje će <u>prije ili poslije</u> postati glavnom zaprljekom skJopljenju ... (1917., 296/3)	u jednom (nekom) trenutku <ne zna se kada>, jedanput, u jednom času	imenički frazem	nacionalni frazem
76.	PRAVO	<u>imati pravo</u>	...Engleske u pitanju mira. Državni je tajnik <u>imao pravo</u> , da se Njemačka ne može upuštati u mirovna... (1916., 102/2)	točno govoriti, točno (ispravno) postupati, biti u pravu	imenički frazem	nacionalni frazem
77.	PRAVO	<u>pravo ti budi (bilo)<!/></u>	...svoje žene sine mu zlobna misao : — <u>Pravo ti budi!</u> Otići ću s ovom... U njezinu stanu... (1917., 196/4)	dobio si što si zaslužio (tražio), izazvao si nevolju nesmotrenim (nepromišljenim) ponašanjem (postupkom)	imenički frazem	nacionalni frazem

78.	PUN	<u>dupkom</u> <u>pun</u>	...svoju prvu sjednicu. Dvorana i tribune su <u>dupkom pune</u> . Mnogi su zastupnici došli u vojničkim... (1917., 150/1)	potpuno pun, pun do vrha, ispunjen do kraja	pridjevni frazem	nacionalni frazem
79.	PUN	<u>pun punctat</u>	...dopisnik, „u pravom smislu riječi <u>puna punctata</u> strojevnih pušaka. Na raznim su visinama... (1917., 127/2)	potpuno pun, pun do vrha, ispunjen do kraja	pridjevni frazem	nacionalni frazem
80.	RAME	<u>rame uz rame</u> <s kim>	...ne može izdati svojih saveznika, sa kojima se je <u>rame uz rame</u> borila 3 godine. Ostat će im... (1917., 132/2)	jedan uz drugoga, jedno uz drugo, zajedno, zajednički, složno	priložni frazem	nacionalni frazem

81.	RAZUM	<u>zdrav razum</u>	...Istina pako, logika, kao i <u>zdrav</u> ljudski <u>razum</u> govorili bi očito proti njemu i bili... (1916., 339/2)	logično (zdravo) rasuđivanje, normalno razmišljanje, pamet	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
82.	RED	<u>u prvom redu</u>	...bio je 5. t. mj. opeta dan velike bitke <u>prvoqa</u> <u>reda</u> . Englezi i Francuzi poduzeše vrlo znatnim... (1916., 312/1)	ponajprije, poslije svega, na prvom mjestu	pridjevni frazem	nacionalni frazem
83.	RIJEČ	<u>prazne (puke, puste) riječi</u>	...ali tako, da je samostalnost ostala <u>prazna riječ</u> . No sva je ta bezobzirna politika... (1917., 51/2)	riječi koje ne obvezuju, neozbiljne (neodgovorne, besadržajne) izjave, lažna obećanja	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem

84.	RUKA	<u><i>biti sretne ruke</i></u>	...pa ne dvojimo da će <u><i>biti</i></u> isto tako <u><i>sretne ruke</i></u> i kod osnivanja zaklade za siročadi... (1917., 64/1)	imati sreće (uspjeha) <u <i>čemu</i> >, uspijevati <u <i>čemu</i> >	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
85.	RUKA	<u><i>desna ruka čija (komu)</i></u>	...u Brdama kod Livada usnu stari borac, <u><i>desna ruka</i></u> biskupa Dobrile, u 87. godini, seljak Petar... (1917., 133/4)	<glavni> pomoćnik <i>čiji (komu)</i> , oslonac <i>čiji (komu)</i> , potpora <i>čija (komu)</i>	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
86.	RUKA	<u><i>na laku ruku</i></u>	...naravi, to ipak nijesu ovi samo onako <u><i>na laku ruku</i></u> mogli prihvatiti zabranu vlade glede izdanja... (1917., 261/3)	olako, površno, bez udubljivanja u problem	pridjevni frazem	nacionalni frazem

87.	RUKA	<u><i>u jednu ruku</i></u>	...nikako kadra da brani. Mi nemamo <u><i>u jednu ruku</i></u> niti dovoljnog broja vojnika, a u drugu ruku... (1916., 117/4)	s jedne strane, <gledajući> na jedan način	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
88.	RUKA	<u><i>golim rukama</i></u> ili <u><i>golih ruku</i></u>	...nasuprot neprijateljskim tanetima te da su <u><i>golim rukama</i></u> morali rezati mreže, dok su saveznici i... (1917., 151/2)	bez oružja (alata), nenaoružan, samo svojom snagom (spretnošću)	pridjevni frazem	nacionalni frazem
89.	RUKA	<u><i>imati pune ruke posla</i></u>	...Ruski socijaliste, koji <u><i>imadu sad pune ruke posla</i></u> , kako bi pučko glasovanje svratili u svoju... (1917., 87/2)	imati mnogo posla, biti vrlo zaposlen (zauzet), morati mnogo raditi	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem

90.	SAM	<u>sam po sebi</u>	...da su za to podane sve pretpostavke, da <u>sama po sebi</u> odredi političkom sudbinom naroda u... (1917., 334/2)	1. osim svega ostaloga, osim svih ostalih, izvan konteksta, u svojoj biti 2. sam, bez pomoći drugih	priložni frazem	nacionalni frazem
91.	SILA	<u>sva sila</u> koga, čega	...i mislilo, da će se moći pred zastupnicima <u>svih živih sila</u> ruskoga naroda izjaviti o položaju... (1917., 267/2)	vrlo mnogo koga, čega	pridjevni frazem	nacionalni frazem
92.	SLUČAJ	<u>za svaki slučaj</u>	...od 84 milijuna funta, da bude spremna <u>za svaki slučaj</u> rata. Javlja ju iz Atene, da je Rumunjska... (1916., 41/1)	ako zatreba, ako bude potrebno, radi <svoje> sigurnosti	imenički frazem	strani nacionalni frazem

93.	SMISLA	<u><to> nema smisla</u>	...predlogu zast. Eberta, koji je izjavio, da <u>nema smisla</u> , da se tu o tome govori. Odbor se je vrlo... (1917., 191/2)	besmisleno je, ne dolazi u obzir	imenički frazem	strani nacionalni frazem
94.	SNAGA	<u>biti na snazi</u>	...da će revolucijama Rusija <u>biti na snazi</u> jača od carističke Rusije, imaju slabo... (1917., 87/2)	važiti, biti punovažan (pravovaljan) /ob. o pravnim aktima/	pridjevni frazem	nacionalni frazem
95.	SNAGA	<u>stupiti/ stupati na snagu</u>	...zastupnika, koji će za kratko vrijeme <u>stupiti na snagu</u> i vrijediti tako dugo, dok konstituirajuća... (1917., 114/2)	steći /stjecati pravovaljanost, postati / postajati pravovaljan (punovažan, važeći) /ob. o pravnim aktima/	glagolski frazem	noviji frazem

96.	SRCE	<u>bez srca</u>	...već učini red na toj općini, gdje se ljudi <u>bez srca</u> igraju životima tolikih staraca i djece.... (1917., 352/4)	bezosjećajan, hladan, zao	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
97.	SRCE	<u>dobra (mek) srca</u>	...vrlo velike. Zato neka svi ljudi <u>dobra srca</u> , cijelo stanovništvo, koje je za ovoga rata... (1917., 258/4)	dobar, osjećajan, suosjećajan, pun razumijevanja	pridjevni frazem	nacionalni frazem
98.	SRCE	<u>leži na srcu</u> komu što ili <u>na srcu je</u> komu što	...je znak, da čovjeka zanima, da mu <u>leži na srcu</u> predmet kritike, da ga smatra vrijednim, da... (1917., 168/3)	veoma je važno komu što, jako je stalo komu do čega	glagolski frazem	nacionalni frazem

99.	SRCE	<u>teška srca</u>	...Leskienu. Odišlo se od nas nerado i <u>teška srca</u> . U sitnim je prilikama kod nas slovenski... (1917., 122/4)	nerado, teško, s mukom, jedva	pridjevni frazem	nacionalni frazem
100.	SREĆA	<u>kamo</u> <u><lijepe></u> <u>sreće<!></u>	...je jedva dišući od gnjeva slušao te riječi. <u>Kamo sreće</u> , da sam te se prije otreso ko opanak blata... (1917., 125/4)	bilo bi dobro da je tako, šteta što nije tako	imenički frazem	nacionalni frazem
101.	STANJE	<u>biti u stanju</u>	...kada ne postignemo uspjeha, nećemo nikada <u>biti u stanju</u> , da se združimo i da pokažemo našu moć u... (1917., 162/2)	moći, biti sposoban, imati snage (mogućnosti)	glagolski frazem	nacionalni frazem

102.	SUMNJA	<p><u><to je></u> <u>izvan</u> <u><svake></u> <u>sumnje</u></p>	<p>...jer bez nje duže ne možemo da budemo. <u>Izvan sumnje</u> je, da će naš žir biti kvalitativno bolji... (1916., 311/2)</p>	<p><to je> sasvim sigurno, drugačije ne može biti, u to ne treba sumnjati</p>	<p>priložni frazem</p>	<p>strani nacionalni frazem</p>
103.	SUMNJA	<p><u>bez sumnje,</u> <u>nema</u> <u><nikakve></u> <u>sumnje</u> <u>(dvojbe,</u> <u>spora)</u> <u><da...></u></p>	<p>...oslonom na nas. Sakupivši sve zajedno mogu <u>bez sumnje</u> kazati, da je četvorni sporazum svoju toli... (1917., 338/2)</p>	<p>sigurno je <da...>, ne treba sumnjati <da...></p>	<p>priložni frazem</p>	<p>strani nacionalni frazem</p>
104.	SVIJEST	<p><u>pri <punoj></u> <u>svijesti</u></p>	<p>...LIST" Petak, 29. rujna 1916. <u>pri potpunoj svijesti</u>, odmah je naredijo, da se... (1916., 273/2)</p>	<p>priseban, pri sebi, svjestan onoga što se događa</p>	<p>pridjevni frazem</p>	<p>nacionalni frazem</p>

105.	SVIJET	<u><i>cijeli (čitav, sav svijet)</i></u>	...piše: Javno, pred forumom <u><i>čitavog svijeta</i></u> , optužio je državni kancelar, dr.... (1917., 288/3)	svi, svatko	imenički frazem	strani nacionalni frazem
106.	ŠTAP	<u><i>prelomiti štap nad kim</i></u>	...zgodna, da se nanovo razvijaju. Sad već <u><i>prelomiti štap</i></u> nad svijetom i kod toga samo onako, štono... (1916., 313/2)	presuditi <i>komu</i> , oštro osuditi (kazniti) <i>koga</i>	glagolski frazem	nacionalni frazem
107.	TAJNA	<u><i>javna tajna</i></u>	...je u Italiji latentna kriza stalna, to je <u><i>javna tajna</i></u> . Kada bi se mi tješili tudjim... (1916., 82/3)	općepoznata stvar (činjenica), ono što se razglasilo bez službenog priopćenja	pridjevni frazem	noviji frazem

108.	TEMELJ	<u>položiti/</u> <u>polagati</u> <u>(udariti/</u> <u>udarati</u> i sl.) <u>temelj</u> <u>(temelje)</u> čemu	...i time opseg rata još povećati, ili <u>položiti temelje</u> carinarskom ratu, koji će biti za Italiju... (1916., 70/2)	osnovati /osnivati što, utemeljiti što, započeti / započinjati štogod novo, započeti / započinjati što iz temelja	glagolski frazem	nacionalni frazem
109.	TERET	<u>biti (pasti/</u> <u>padati) na</u> <u>teret</u> komu, čemu	...na selu. Invalidi <u>biti će</u> vrhu toga društva, Kako da se opremo tome zlu?... (1916., 267/2)	financijski opteretiti / opterećivati koga, što, nametnuti se / nametati se komu, čemu	glagolski frazem	nacionalni frazem
110.	TRAG	<u>nestati bez</u> <u>traga <i</u> <u>glasa></u>	... <u>pojuri</u> poljem daleko, daleko od Jelenja <u>bez traga i glasa</u> . Sviet se je u čudu pitao: Gdje... (1917., 111/4)	potpuno nestati (izgubiti se), ne davati vijesti (glasa) o sebi, ne javljati se	priložni frazem	nacionalni frazem

111.	TREN	<u>u (za) tren oka</u>	...u kavani posvuda samo Fraulein!) Kava je <u>u tren oka</u> dimila na stolu servizio... (1916., 62/4)	u hipu, u jednom času (trenutku), veoma brzo	priložni frazem	nacionalni frazem
112.	TU	<u>tu i tamo</u>	...se je opet izjalovio, ponajčešće u vatri, <u>tu i tamo</u> iza ljutih bojeva na bajunete, kao na... (1916., 208/1)	1. ponegdje, gdjegdje 2. ponekad, pokatkad, gdjekad	priložni frazem	strani nacionalni frazem
113.	UM	<u>smetnuti s uma (pameti)</u> koga, što	...državnog poretka. No ne smije se <u>smetnuti s uma</u> , da još uvijek nije točno određeno... (1917., 295/1)	zaboraviti <na> koga, <na> što, izgubiti iz vida koga, što	glagolski frazem	nacionalni frazem

114.	UZDUŽ	<u>uzduž i poprijeko</u>	...i njegova mati proputovali su autom <u>uzduž i poprijeko</u> gotovo cijelu Italiju, i kako su... (1916., 96/4)	1. u svim smjerovima 2. potpuno, temeljito, u svim pojedinostima	priložni frazem	nacionalni frazem
115.	VIJEK	<u>kratka (kratkog) vijeka</u>	...U uranu se najprije stvori produkt <u>kratka vijeka</u> , uran x, kojeg nestaje već nakon 35 i pol... (1917., 154/3)	kratkotrajan, kratak, vremenski ograničen, koji kratko traje (živi)	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
116.	VODA	<u>neka voda nosi koga, što</u>	...trud," odvrati liškai mirno. " <u>Neka</u> vas <u>voda nosi</u> ," nasrdi se trgovac. "Ne bojte se,"... (1917., 180/4)	neka sve ide svojm tokom, neka bude kako mu drago, pustimo sad to, neka ide s milim bogom	glagolski frazem	nacionalni frazem

117.	VOLJA	<u>biti dobre volje</u>	<p>...u ovim ozbiljnim vremenima.</p> <p><u>Budimo</u> svi <u>dobre volje</u>, da nam katolički pokret cvate i radimo u... (1917., 299/4)</p>	<p>1. biti dobro raspoložen, biti u dobrom raspoloženju</p> <p>2. biti pripit, biti pod laganim utjecajem alkohola</p>	pridjevni frazem	nacionalni frazem
118.	VOLJA	<u>drage volje</u>	<p>...neka samo idu senatoru a on da će sutra <u>drage volje</u> doći u pohode gospodaru Vidu ili bolje... (1917., 141/4)</p>	<p>vrlo rado, bez protivljenja, bez opiranja, bez žaljenja</p>	pridjevni frazem	nacionalni frazem
119.	VOLJA	<u>preko volje</u>	<p>...još stalno. Jedno ipak moramo, pa makar i <u>preko volje</u> priznati, da je na žalost uspjelo... (1917., 346/4)</p>	<p>nevoljko, nerado, u neraspoloženju, protiv <svoje> volje</p>	priložni frazem	nacionalni frazem

120.	VRAG	<u>vrag ne spava</u>	...zapeti. Vrag je, brate, kasa, a <u>vrag</u> nikad <u>ne spava</u> ! Ganja Maniša četnike, da sobe poškrope... (1916., 110/4)	moglo bi biti opasno (nezgodno), mogu se pojaviti neugodnosti, stvari se mogu zakomplicirati	glagolski frazem	nacionalni frazem
121.	VRATA	<u>vrata su zatvorena</u> komu	...i najdarovitijih učenika za uvijek <u>zatvorena vrata</u> do više naobrazbe. Koliko li je uslijed... (1917., 99/3)	nije dobrodošao <i>tko</i> , onemogućen (spriječen) je <i>tko u čemu</i> , nailazi <i>tko</i> na smetnje (prepreke), nema <i>tko</i> pristupa <i>čemu</i>	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem
122.	VRIJEME	<u>s vremenom</u>	...da se Svemogućem izjada. Ali i u džamiji se je <u>s vremenom</u> sve promijenilo. Puk ulazi, da se Bogu... (1916., 41/3)	postupno, malo pomalo	priložni frazem	strani nacionalni frazem

123.	ZIMA	<u>ciča zima</u>	...veliku pripravnost i vogja i četa. Sada je <u>čiča zima</u> ukrčila prostranu ravninu pa je i u... (1916., 76/3)	velika hladnoća (studen)	pridjevni frazem	nacionalni frazem
124.	ZLO	<u>doskočiti zlu</u>	...put tomu nemilomu duhu otudjivanja. Tomu bi se <u>zlu</u> uostalom prilično lako dalo <u>doskočiti...</u> (1917., 11/2)	spriječiti (izbjeći) zlo, naći izlaz iz loše situacije	glagolski frazem	biblijski frazem
125.	ZMAJ	<u>kao zmaj</u>	...vazda tvrda glava. Čuvao je ključ <u>kao zmaj</u> , je li? No bojte se: sad je mekši, sada... (1917., 162/4)	odlično, izvrsno	priložni frazem	frazem motiviran mitološkom ličnosti

126.	ZUBI	<u>zubima i noktima</u>	...u napornom radu, u velikoj borbi. <u>Zubima i noktima</u> su provadjali svoje nacрте: zidali,... (1917., 347/3)	grčevito, žestoko, bezobzirno, ne birajući sredstva	priložni frazem	strani nacionalni frazem
127.	ŽILA	<u>iz petnih žila</u>	...izjave dokazuju, e Njemačka radi <u>iz petnih žila</u> i prihvaća se svih mogućih varka u nadi, da... (1917., 109/3)	iz sve snage, do iznemoglosti	priložni frazem	nacionalni frazem
128.	ŽIVOT	<u>pun života</u>	...po jedan povezani ranjenik. Lazareti su <u>puni života</u> iza drugog odmora. S ulice se vidi u sobu... (1916., 36/4)	pun energije (snage), veoma aktivan	pridjevni frazem	strani nacionalni frazem

U *Hrvatskome* je *listu* pronađeno 128 frazema. Većina frazema imala je više od jednoga primjera u novinama, ali je za potrebe ovoga istraživanja uzet po jedan primjer za pojedini frazem.

Promatrajući stupac *Klasifikacija frazema prema središnjoj punoznačnici* može se zaključiti da najviše ima pridjevnih frazema (52), npr. **čovjek na svom mjestu, dobra duša, pjesnička duša, glas naroda, visok gost, kamen smutnje (spoticanja), tvrd kao kamen, blijed kao krpa (platno), kao ljudi (blesav, mahnit)** [raditi, vikati itd.], **zlatna mladež, gluho doba <noći>, Ahilova peta, zdrav razum, prazne (puke, puste) riječi, prvi koraci <u čemu>, u jednu ruku, bez srca, javna tajna, vrata su zatvorena komu, pun života**; dok je priložnih nešto manje (31), npr. **amo tamo (amo-tamo/tamo-amo), bok uz (o) bok <s kim>, brže bolje (brže-bolje), bez daljnjega, kao grom iz vedra neba, na mrtvo ime** [istući, posvađati se, napiti se itd.], **<a> kad tamo, bez komentara <!>, korak po korak, kao muha bez glave** [juriti, letjeti i sl.], **na prvi pogled, rame uz rame <s kim>, bez sumnje, nema <nikakve> sumnje (dvojbe, spora) <da...>, uzduž i poprijeko, s vremenom**; zatim slijede glagolski frazemi (23), npr. **biti ili ne biti, biti izvan sebe <od (zbog) čega>, platiti glavom (životom) što, premostiti jaz, jezik za zube!, ne vidjeti ni prst (prsta) pred nosom, biti <i> otac i majka komu, nemati <blage> veze (pojma) <o kome, o čemu>, stupiti/stupati na snagu, vrag ne spava, doskočiti zlu**; i na kraju su imenički kojih je gotovo jednako kao i glagolskih (22), npr. **bože pomози, gle čuda<!>, <i> danju i noću, ni za dlaku (vlas), forme radi, nema (nije bilo) <ni> govora (zboru) o čemu, svoje ime, karika u lancu ili karika istog (tog i sl.) lanca, nema (nije bilo) lijeka čemu (za što), prije ili poslije (kasnije), imati pravo, za svaki slučaj, <to> nema smisla, kamo <lijepo> sreće<!>, cijeli (čitav, sav svijet)**; itd.

Analizirajući stupac *Klasifikacija frazema prema podrijetlu* može se zaključiti da ima najviše nacionalnih frazema (76), npr. **amo tamo (amo-tamo/tamo-amo), biti izvan sebe <od (zbog) čega>, puna šaka brade, čovjek na svom mjestu, bez daljnjega, <i> danju i noću, vidi se kao na dlanu što, dobra duša, blijed kao krpa (platno), izgubiti glavu (život), <a> kad tamo, tvrd kao kamen, vratiti/vraćati milo za drago, kao muha bez glave** [juriti, letjeti i sl.], **bez muke (bez po muke), pod vedrim (otvorenim) nebom, vratiti/vraćati šilo za ognjilo, biti <i> otac i majka komu, nemati <blage> veze (pojma) <o kome, o čemu>, pravo ti budi (bilo)<!>, na**

laku ruku, biti u stanju, nestati bez traga <i glasa>, uzduž i poprijeko, drage volje, vrag ne spava, iz petnih žila; zatim slijede strani nacionalni frazemi (33), npr. *bok uz (o) bok <s kim>, imati (nositi) <težak> teret (breme) na duši, brže bolje (brže-bolje), u cvijetu mladosti, visok gost, kao grom iz vedra neba, karika u lancu* ili *karika istog (tog i sl.) lanca, bez komentara <!>, korak nazad (natrag), preko noći, na prvi pogled, zdrav razum, biti sretne ruke, za svaki slučaj, <to> nema smisla, bez sumnje, nema <nikakve> sumnje (dvojbe, spora) <da...>, kratka (kratkog) vijeka, vrata su zatvorena komu, zubima i noktima, pun života*; na kraju slijede frazemi s brojem primjera manjim od deset, a to su: noviji frazemi (7) *forme radi, glas naroda, steći ime, premostiti jaz, zlatna mladež, stupiti/stupati na snagu, javna tajna*; biblijski frazemi (6) *bože pomози, Božja volja, gle čuda<!>; kamen smutnje (spoticanja), kamen smutnje (spoticanja), doskočiti zlu*; frazemi motivirani mitološkom ličnosti (3), npr. *za bogove, Ahilova peta, kao zmaj*; frazemi iz književnoga djela (1) *biti ili ne biti*; i frazemi vezani uz ljudsku djelatnost (1) *pjesnička duša*.

Nadalje, proučavajući navedene frazeme u cjelini može se uočiti da je većina frazema i danas u uporabi dok se kod nekih izmijenio redoslijed riječi npr. *premostiti jaz* > „...*jaz, koji valja premostiti*...“ (1917., 256/1), *zdrav razum* > „...*zdrav* ljudski *razum*...“ (1916., 339/2), *biti sretne ruke* > „...će *biti* isto tako *sretne ruke*...“ (1917., 64/1), *biti na snazi* > „...*biti na* pobjedonosnoj *snazi*...“ (1917., 87/2), *vrag ne spava* > „...a *vrag* nikad *ne spava!*“ (1916., 110/4), *vrata su zatvorena komu* > „...*zatvorena vrata* do više naobrazbe...“ (1917., 99/3), *doskočiti zlu* > „...*zlu* uostalom prilično lako dalo *doskočiti*...“ (1917., 11/2).

Osim navedenoga, u istraživanju je pronađeno i nekoliko zanimljivosti. Prva se odnosi na pisanje velikoga i maloga početnoga slova u imenici *bog/Bog*. U rječniku je zapisano da se sastavnica *bože* u frazemu *bože pomози* piše malim početnim slovom dok je u primjeru napisana velikim početnim slovom „E, *Bože pomози!*“ (1916., 102/4). S druge strane sastavnica *Božja* u frazemu *Božja volja* napisana je velikim početnim slovom dok je u novinama napisana malim „Ako je *božja volja*, vratit ću se...“ (1917., 73/2). Druga zanimljivost vezana je za pisanje frazema u jednini i množini. Frazemi *usijana glava* i *sva sila* u rječniku su napisani u jednini dok su u primjerima u množini „može li se tako *usijanim glavama* prepustiti ono...“ (1917., 174/3) i „...zastupnicima *svih živih sila* ruskoga naroda...“ (1917., 267/2).

Treća se tiče pisanja infinitivnoga *i* u futuru I. *Hrvatska gramatika* navodi: „Kad je u rečenici infinitiv ispred oblika nenaglašenih glagola htjeti, ne izgovara se *i* ne piše završno infinitivno *i* (...)“, ali u pronađenome primjeru u novinama ono je zapisano „...**biti će** vrhu toga **na teret** društva...“ (1916., 267/2) te se iz toga može vidjeti kako se autor članka nije držao toga gramatičkog pravila. Četvrta zanimljivost je redukcija glasa /a/ pa primjer iz novina glasi „...**tvrd ko kamen**...“ (1917., 109/4). Peta se odnosi na dvoglasnik /ie/. Stoga, umjesto **blijed kao krpa (platno)** piše „...**bljed kao krpa**...“ (1917., 109/4). Šesta zanimljivost je inačica pa je umjesto **ženska glavo<!>** navedeno „Ja sam luda **ženska glava**...“ (1917., 179/4). Sedma i ujedno zadnja zanimljivost je zamjena sastavnica te su u ovome slučaju pronađena dva primjera. U rječniku je upotrijebljena sastavnica **vidi se (kao na dlanu što)** dok je u novinama sastavnica **jasno je** pa primjer glasi „**Jasno je kao na dlanu** svima...“ (1917., 349/2). Isto vrijedi i za sastavnicu **nestati (bez traga <i glasa>)** koja je u primjeru zamjenjena **pojuri** i prema tomu „...**pojuri** poljem daleko, daleko od Jelenja **bez traga i glasa**.“ (1917., 111/4). Može se zaključiti iako je došlo do zamjene sastavnica, značenje je frazema ostalo isto.

5. Zaključak

U radu se pokušalo objasniti i analizirati frazeme u *Hrvatskome listu*, koji je izlazio od 1. srpnja 1915. do 18. prosinca 1917. godine. Nakon analize prikupljenih informacija o značajkama frazeologije te njihove primjene u istraživanju, može se utvrditi kako su one bile korisne i lako primjenjive na istraživanome opusu.

Istraživanje je dokazalo da su prikupljeni frazemi iz novina *Hrvatski list* zastupljeni u *Hrvatskome frazeološkome rječniku*, što samo potvrđuje da nisu zaboravljeni, ali jednako tako se mogu pronaći u svakodnevnoj upotrebi s malom promjenom u značenju.

Uz to, treba istaknuti da se kod određenih frazema promijenio isključivo redoslijed riječi, dok je značenje ostalo isto, npr. **premostiti jaz** > „...**jaz, koji valja premostiti**...“ (1917., 256/1), **zdrav razum** > „...**zdrav** ljudski **razum**...“ (1916., 339/2), **biti sretne ruke** > „...će **biti** isto tako **sretne ruke**...“ (1917., 64/1), **biti na snazi** > „...**biti na** pobjedonosnoj **snazi**...“ (1917., 87/2), **vrag ne spava** > „...a **vrag** nikad **ne spava!**“ (1916., 110/4), **vrata su zatvorena komu** > „...**zatvorena vrata** do više naobrazbe...“ (1917., 99/3), **doskočiti zlu** > „...**zlu** uostalom prilično lako dalo **doskočiti**...“ (1917., 11/2).

Što se tiče dviju klasifikacija navedenih u tablici, može se utvrditi da se kod većine frazema može utvrditi njihova vrsta, dok je kod određenih to teže zbog njihove motivacijske neprozirnosti. U prvoj klasifikaciji potvrđeno je kako najveći dio zauzimaju pridjevni frazemi, dok su u drugoj to nacionalni frazemi.

Na kraju rada može se zaključiti da su frazemi važni za hrvatski standardni jezik jer njihova upotreba seže u same početke nastanka standardnoga jezika, kao što je i potvrđeno dobivenim rezultatima provedenoga istraživanja te se njihova upotreba nastavila sve do danas.

6. Literatura

1. Babić, S., Moguš, M.: *Hrvatski pravopis*, Školska knjiga, Zagreb, 2011.
2. Barčot, B.: *Onomatopejski glagoli kao sastavnica u hrvatskim, ruskim i njemačkim zoonimskim frazemima*, *Životinje u frazeološkom ruhu*, Zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog skupa *Animalistički frazemi u slavenskim jezicima*, (2014), str. 9 – 20.
3. *Baza hrvatskoga jezika*, <http://frazemi.ihjj.hr/> (30. kolovoza 2022.)
4. Blagus Bartolec, G.: *Kada jabučica više nije samo Adamova*, *Hrvatski jezik* 4, (2014), str. 30.
5. Fink Arsovski, Ž., Kovačević, B., Hrnjak, A.: *Od A do Ž o istraživanjima hrvatske frazeologije*, *Fluminensia*, god. 23 (2011), br. 2, str. 157-200.
6. Filipović Petrović, I.: *Kada se sretnu leksikografija i frazeologija – O statusu frazema u rječniku*, *Srednja Europa*, Zagreb, 2018.
7. Fonović Cvijanović, T.: *Hrvatski jezik u Istri potkraj 19. i u početku 20. stoljeća*, *Zadarski filološki dani III.*, (2011), str. 305 – 322.
8. Fonović Cvijanović, T., Martinović, B., Vitković Marčeta, V.: *Bog u leksikografskoj mreži*, *Časopis Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, god. 46 (2020), br. 2, str. 567 – 587.
9. Frančić, A., Hudeček, L., Mihaljević, M.: *Normativnost i višefunkcionalnost u hrvatskome standardnom jeziku*, *Hrvatska sveučilišna naklada*, Zagreb, 2005.
10. Jernej, J.: *O klasifikaciji frazema*; *Filologija* 20 – 21 (1992 – 1993), str. 191 – 197.
11. *Kolokacijska baza hrvatskoga jezika*, <http://ihjj.hr/kolokacije/o-bazi/> (30. kolovoza 2022.)
12. Kovačević, B.: *Hrvatski frazemi od glave do pete*, *Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, Zagreb, 2012.
13. *Hrvatska enciklopedija*, <https://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?ID=35936> (23. lipnja 2022.)
14. *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=3277> (15. kolovoza 2022.)

15. *Hrvatska enciklopedija*, <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=32240> (31. kolovoza 2022.)
16. *Hrvatska gramatika*, <http://gramatika.hr/pravilo/futur-i/47/> (21. listopada 2022.)
17. *Istarske novine online*,
http://www.ino.com.hr/digitalizirana-gradja/info/hrvatski_list (10. lipnja 2022.)
18. Menac, A.: *Hrvatska frazeologija*, Knjigra, Zagreb, 2007.
19. Menac, A., Fink Arsovski, Ž., Venturin, R.: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2014.
20. *Proleksis enciklopedija*, <https://proleksis.lzmk.hr/5681/> (31. kolovoza 2022.)
21. *Portal hrvatskih znanstvenih i stručnih časopisa*,
<https://hrcak.srce.hr/file/246007> (17. srpnja 2022.)
22. *Rječnici*, <https://www.rjecnici.hr> (6. rujna 2022.)
23. Samardžija, M.: *Hrvatska leksikografija Od početaka do kraja 20. stoljeća*, Matica hrvatska, Zagreb, 2019.
24. Simeon, R.: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva na 8 jezika hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski I A – O*, Matica hrvatska, Zagreb, 1969.
25. Simeon, R.: *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva na 8 jezika hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski II P – Ž*, Matica hrvatska, Zagreb, 1969.
26. *Sjedi 5, Frazemi pripreme za maturu - Sjedi 5* (31. kolovoza 2022.)
27. Turk, M.: *Naznake o podrijetlu frazema*, *Fluminensia*, god. 6 (1994), br. 1 – 2, str. 37 – 47.
28. *Zagrebačka slavistička škola*, <https://hrvatskiplus.org/article.php?id=1866> (30. kolovoza 2022.)

Korpus:

Novine *Hrvatski list* (1915. – 1918.), dostupne na:

http://www.ino.com.hr/digitalizirana-gradja/info/hrvatski_list

7. Popis slika

Slika 1: Pisanje vlastitih imena i posvojnoga pridjeva izvedenoga od imena (Blagus Bartolec 2014: 31)	20
Slika 2: Pisanje imena i posvojnoga pridjeva izvedenoga od imena (Blagus Bartolec 2014: 32)	21
Slika 3.: <i>Hrvatski frazeološki rječnik</i> , 2014.....	28
Slika 4.: <i>Baza frazema hrvatskoga jezika</i>	29
Slika 5.: Primjer natuknice (Menac, A., Fink Arsovski, Ž., Venturin, R. 2014: 17).....	30
Slika 6.: Primjer <i>Hrvatskoga lista</i>	32

8. Popis tablica

Tablica 1: Klasifikacija frazema	38
--	----

Sažetak

Autorica rada donosi osnovne informacije o frazeologiji te se osvrće na njezine značajke u hrvatskome standardnom jeziku. Istraživački dio rada posvećen je prikupljenim frazemima iz korpusa novina *Hrvatski list* koje su izlazile od 1. srpnja 1915. do 18. prosinca 1918. u Istri te su navedeni frazemi analizirani prema dvjema klasifikacijama. Na kraju zaključuje o zastupljenosti određenih frazema u istraživačkome korpusu.

Summary

The author of the paper provides basic information about phraseology and reflects on its features in the Croatian standard language. The research part of the paper is dedicated to the collected phrases from the corpus of the newspaper *Hrvatski list*, which were published from July 1, 1915 to December 18, 1918 in Istria, and the above phrases were analyzed according to two classifications. Finally, she concludes about the representation of certain phrases in the researched corpus.

Ključne riječi

Ključne riječi: frazeologija, frazemi, hrvatski jezik, *Hrvatski list*

Key words: the phraseology, idioms, Croatian language, *Hrvatski list*